

Міністерство освіти і науки України
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Факультет філології, історії та політико-юридичних наук
Кафедра всесвітньої історії та міжнародних відносин
291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації
та регіональні студії

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»

**ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТІВ НАВКОЛО ЗАМОРСЬКИХ
ТЕРИТОРІЙ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ**

Студента:

Динька Вадима Костянтиновича

Науковий керівник:

Прудько В'ячеслав Олександрович

кандидат історичних наук, доцент

Рецензент: _____

Допущено до захисту:

_____
_____
(посада) (підпис) (дата) (ініціали та прізвище)

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИЧНИЙ ШЛЯХ СТАНОВЛЕННЯ БРИТАНСЬКИХ ЗАМОРСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ	5
1.1. Формування поняття британських заморських територій.....	5
1.2. Місце заморських територій у Британській Співдружності Націй.....	6
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНИХ КОНФЛІКТІВ НАВКОЛО ЗАМОРСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ	11
2.1. Проблематика Гібралтару в конфлікті Велика Британія-Іспанія...	11
2.2. Причини конфлікту Фолклендських островів у відносинах Велика Британія-Аргентина.....	17
2.3. Місце Архіпелагу Чагос у відносинах Великої Британії-Маврикій.....	27
РОЗДІЛ 3. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТІВ НАВКОЛО ЗАМОРСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ	39
3.1. Практики врегулювання конфліктних ситуацій, які застосовуються Великою Британією.....	39
3.2. Шляхи вирішення конфліктів навколо заморських територій Великобританії.....	45
ВИСНОВКИ	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	58

ВСТУП

На початку ХХ століття Британська імперія займала перше місце серед найбільших імперій світу. У 1930-х роках вона охоплювала майже чверть земної поверхні. Кожен четвертий житель планети проживав у Сполученому Королівстві або його колоніях.

У ХІХ - на початку ХХ століття стало очевидним, що Британська імперія переживає незворотні зміни. Вже з самого початку це проявлялося у набутті її колоніями поступово зростаючої незалежності. Наприклад, Канада отримала статус домініону в 1867 році, Австралійський Союз - у 1901 році, Нова Зеландія - у 1907 році і так далі. Пізніше в британській колоніальній політиці сформувалася ідея, що політичний та економічний контроль над будь-якою зоною чи територією можна зберегти навіть без формального виконання владних повноважень і навіть без присутності військ та цивільних служб. Одним з варіантів реалізації цієї ідеї стали регулярні конференції між британським та колоніальними прем'єр-міністрами, які почали проводитися з 1887 року і отримали статус "імперських конференцій" з 1911 року [11, с. 891-892].

Проте, дана політика призвела до появи низки конфліктів довкола набутих володінь, актуальність вирішення яких не згасла до сьогоднішнього дня.

Метою даної бакалаврської роботи є дослідження врегулювання конфліктів навколо заморських територій Великобританії.

Задля досягнення поставленої мети нами було сформовано наступні **завдання** бакалаврської роботи:

- описати формування поняття британських заморських територій;
- визначити місце заморських територій у Британській Співдружності Націй;
- проаналізувати проблематику Гібралтару в конфлікті Велика Британія-Іспанія;

- вказати основні причини конфлікту Фолкленських островів у відносинах Велика Британія-Аргентина;
- охарактеризувати місце Архіпелагу Чагос у відносинах Великої Британії-Маврикій;
- дослідити практики врегулювання конфліктних ситуацій, які застосовуються Великою Британією;
- проілюструвати шляхи вирішення конфліктів навколо заморських територій Великобританії.

Об'єктом бакалаврської роботи є міжнародні відносини.

Предметом бакалаврської роботи є врегулювання конфліктів навколо заморських територій Великобританії.

Предметно і комплексно тема зовнішньої політики Великої Британії в Співдружності націй на сучасному етапі українськими вченими, політологами та науковцями практично не вивчається. Проблематика Співдружності націй в зарубіжній науковій літературі має набагато більш високу ступінь вивченості і опрацьованості. У першу чергу слід сказати про праці Філіпа Мерфі [20], Катарін Вест [14], Девіда Хоувелла [26], Джона Веона [23], Кейт Форд та Сандер Катвала [33] та інші.

Методологія дослідження. Дипломну роботу виконано з використанням загальних наукових принципів проведення досліджень: системності, послідовності, дослідницького плюралізму. З метою об'єктивного дослідження застосовуються порівняльні та описові методи, метод аналізу і синтезу наукових досліджень, проблемний підхід.

Апробація дослідження. За результатами дослідження опубліковано статті у Віснику студентського наукового товариства, «Фолклендська війна: незавершений процес деколонізації» №24 за 2021 р. та «Конфлікти, практики врегулювання конфліктних ситуацій (випадок гібралтару)» №28 за 2023 р.

Структура роботи. Дана бакалаврська робота складається зі вступу, трьох розділів, семи підрозділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ІСТОРИЧНИЙ ШЛЯХ СТАНОВЛЕННЯ БРИТАНСЬКИХ ЗАМОРСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

1.1. Формування поняття британських заморських територій

Британські заморські території (англ. *Britishoverseasterritories*), також відомі як Заморські території Сполученого Королівства (УКОТ), — це чотирнадцять територій, які мають конституційний та історичний зв'язок зі Сполученим Королівством [3, с. 88] [7, с. 105].

Вони є останніми залишками колишньої Британської імперії і не є частиною самого Сполученого Королівства. Постійно заселені території мають внутрішнє самоврядування, при цьому Сполучене Королівство зберігає відповідальність за оборону та зовнішні відносини. Три території є тимчасово заселеними, як правило, це військові чи науковий персонал. Усі інші, крім трьох останніх, внесені до списку несамоверховних територій Спеціальним комітетом ООН з несамоверховних територій. У всіх чотирнадцяти главою держави є британський монарх [12].

Ці обов'язки уряду Великобританії покладено на різні департаменти Міністерства закордонних справ і у справах Співдружності та можуть змінюватися.

Термін «британська заморська територія» був введений Актом про британські заморські території 2002 року, замінивши термін «британська залежна територія». До 1 січня 1983 року ці території були офіційно відомі як британські коронні колонії.

Хоча коронні території Джерсі, Гернсі та острів Мен також знаходяться під суверенітетом британського монарха, вони знаходяться в окремих конституційних відносинах зі Сполученим Королівством [39] [40].

Самі британські заморські території та територія Корони відрізняються від територій Співдружності, групи з 15 незалежних країн (включаючи Сполучене Королівство), кожна з яких є правлячим монархом, і Співдружності Націй, добровільне об'єднання 56 країн.

Переважно з історичними зв'язками з Британською імперією (яка також включає всі королівства Співдружності). Дослідники наголошують, що окремі території представлені на Іграх Співдружності на основі незалежних націй-членів, так само як і три коронні території Джерсі, Гернсі та острів Мен, хоча вони не є незалежними територіями Співдружності.

1.2. Місце заморських територій у Британській Співдружності Націй

Ранні колонії, у сенсі англійських підданих, які існували на завойованих землях і залишались поза контролем англійського уряду, були широко відомі як плантації.

Першою, неформальною, колонією був Ньюфаундленд, де англійські рибалки регулярно влаштовували сезонні табори в 16 столітті [29]. Зараз це провінція Канади, відома як Ньюфаундленд і Лабрадор. Вона підтримує тісні культурні зв'язки з Великобританією.

Після невдалих спроб, включаючи колонію Роанок, постійна англійська колонізація Північної Америки офіційно почалася в 1607 році з поселення Джеймстауна, першої успішної постійної колонії у Вірджинії (термін, який зазвичай застосовується до Північної Америки). Її філія, Бермудські острови, була випадково заселена після розпаду флагмана Вірджинської компанії в 1609 році, перш ніж статут компанії був офіційно розширений, щоб включити архіпелаг у 1612 році. Місто Сент-Джордж, засноване на Бермудських островах того року, залишається найстарішим постійно населеним містом. Британське поселення в Новому Світі (деякі історики припускають, що – воно було сформоване до перетворення форту Джеймс на Джеймстаун у 1619 році – Сент-Джордж був фактично першим успішним містом, заснованим англійцями в Новому Світі). Бермудські острови та бермудці зіграли важливу, іноді ключову, але загалом недооцінювану чи невизнану роль у формуванні Англійської та Британської трансатлантичних імперій. До них належали морська торгівля, заселення континенту та Вест-

Індії, а також проєкція військово-морської сили через каперів у колонії, серед інших сфер [30] [31].

Під час свого територіального піку в 1920-х роках Британія придбала майже чверть світової землі, включаючи території з великим корінним населенням в Азії та Африці. З середини ХІХ до початку ХХ ст. великі колонії поселенців — у Канаді, Австралії, Новій Зеландії та Південній Африці — спочатку стали самоврядними колоніями, а потім отримали незалежність у всіх питаннях, крім зовнішньої політики, оборони та торгівлі. Окремі самоврядні колонії об'єдналися в Канаду (1867), Австралію (1901), Південну Африку (1910) і Родезію (1965). До 1920-х років ці та інші великі самоврядні колонії стали відомі як домініони. Майже повну незалежність домініон отримав із Вестмінстерським статутом (1931).

Важливим кроком у поступовій трансформації Британської імперії була проведена імперська конференція, яка тривала з 19 жовтня до 18 листопада 1926 року. Одним зі значних результатів цієї конференції стала прийнята Декларація Бальфура. В ній стверджувалося, що Великобританія та британські домініони є автономними співтовариствами в межах Британської імперії, рівними одне одному за статусом і не підпорядкованими одне одному у жодному аспекті внутрішніх справ та зовнішніх відносин. Проте, вони залишалися пов'язаними спільною відданістю короні та вільно асоційованими з Британською Співдружністю Націй.

У результаті, 11 грудня 1931 року, британським парламентом було ухвалено Вестмінстерський статут, який надавав законну силу рішенням імперської конференції 1926 року. Це призвело до створення Британської Співдружності – об'єднання формально рівноправних держав, засноване на "спільній відданості короні", з центральним офісом у Лондоні. Через окремий парламентський акт термін "імперія" був замінений поняттям "Співдружність" [19].

Фахівці, що вивчають основні напрями зовнішньої політики Англії в міжвоєнний період, вказують на те, що перехід від Імперії до Співдружності

був одним з найважливіших пріоритетів для політичної еліти Великобританії. Проте цей процес значно завдав шкоди розвитку англо-європейських відносин, оскільки європейська спрямованість зовнішньої політики Англії того часу суттєво змістилася в бік ізоляціонізму.

У той період уряд Великобританії втратив інтерес до спроб Німеччини переглянути територіальну організацію країн Європи у 1930-х роках. Замість цього, велика увага приділялась встановленню нових форм активної політичної та економічної співпраці з країнами-членами Британської Співдружності [33, с. 85, 135, 314].

Слід зазначити, що глибокі економічні зв'язки між країнами-членами Співдружності та Англією приносили їм не тільки переваги, але й містили потенційні загрози через високу залежність від стабільності британської економіки, оскільки ці країни мали спільну фінансову зону. Зокрема, 21 вересня 1931 року англійський коаліційний уряд "національної єдності" під керівництвом Р. Макдональда змушений був відмовитись від "золотого стандарту" фунта стерлінгів через економічні проблеми, що призвело до падіння всіх валют, пов'язаних з британською економікою, включаючи країни Співдружності. Для відновлення економічного зростання та сприяння подальшій економічній інтеграції з колишніми колоніями на черговій імперській конференції, яка відбулася в серпні 1932 року в Оттаві, було прийняте рішення про створення преференційної зони з взаємним обміном між країнами-членами Співдружності, захищеної спеціальними пільговими митними тарифами. Наслідком цих обережних кроків стало відновлення економічного зростання Англії з 1934 року [34, с. 135, 137].

Після оголошення Співдружності, протягом 1930-х років британські домініони поступово стали повністю автономними державами, які не підпорядковувалися метрополії (такими були, наприклад, Австралія, Канада, Нова Зеландія та Південно-Африканський Союз). Після закінчення Другої світової війни і враховуючи зростання антибританських настроїв у Південній Азії (особливо в Індії та Пакистані), Англія розпочала процес модернізації

відносин з колишніми членами імперії шляхом посилення та розширення прав домініонів і британських володінь у складі Британської Співдружності Націй.

У 1947 році британський парламент вніс зміни до Вестмінстерського статуту, що призвело до зміни статусу відносин в межах Британської Співдружності Націй. Принцип відданості короні був скасований і перестав бути обов'язковим, а сама Співдружність почала називатися Співдружністю Націй або просто Співдружністю. Ці зміни означали, що Співдружність стала не політичним союзом, а міжурядовою організацією, що об'єднує незалежні держави, які колись були частинами Британської імперії і визнають британського монарха як символ їх вільного об'єднання.

Завдяки процесу деколонізації після Другої світової війни більшість британських колоній в Африці, Азії та в Карибському басейні отримали незалежність. Деякі колонії стали територіями Співдружності, зберігаючи британську монархію як главу держави [32]. Більшість колишніх колоній і протекторатів стали членами Співдружності, неполітичного, добровільного об'єднання рівноправних членів, населення якого становить приблизно 2,2 мільярда людей [33].

Після здобуття незалежності Південної Родезії (нині Зімбабве) в Африці в 1980 році та Британського Гондурасу (тепер Беліз) в Центральній Америці в 1981 році Гонконг став останньою великою колонією з населенням понад 5 мільйонів [34]. Наприкінці 1997 року Сполучене Королівство та Китай уклали китайсько-британську спільну декларацію, яка призвела до того, що весь Гонконг у 1997 році став спеціальним адміністративним районом Китаю, щоб гарантувати захист капіталістичної економіки Гонконгу та підпорядковувався різним умовам. Спосіб життя під британським правлінням щонайменше 50 років після передачі. Джорджтаун став найбільшим містом серед залежних територій Кайманових островів, частково завдяки стабільному та здоровому потоку імміграції до міста та регіону в

цілому, у якому його населення зросло на 26% з 2010 по 2021 рік, найшвидше з усіх також зростання населення регіону [28].

У 2002 році британський парламент прийняв Закон про британські заморські території. Це перекласифікувало залежні території Сполученого Королівства як заморські та, за винятком тих людей, які були пов'язані виключно з Суверенними Базами на Кіпрі, відновило повне британське громадянство для їхніх мешканців [35].

Під час членства Сполученого Королівства в Європейському Союзі (ЄС) основна частина законодавства ЄС не застосовувалася, і, хоча певні частини законодавства ЄС застосовувалися до заморських територій як частини Асоціації заморських країн і територій ЄС (Асоціація ОСТ), вони зазвичай не підлягали виконанню в місцевих судах. Асоціація ОСТ також надала заморським територіям структурне фінансування для проектів регенерації.

Гібралтар був єдиною заморською територією, яка була частиною ЄС, хоча він не входив до Європейського митного союзу, Європейської податкової політики, Європейської статистичної зони чи Спільної сільськогосподарської політики. Гібралтар не був членом ЄС сам по собі, оскільки мав своє представництво в Європейському парламенті через своїх членів із Південно-Західної Англії. Іноземні громадяни одночасно мали громадянство Європейського Союзу, що дало їм право вільного пересування по всіх державах-членах ЄС.

Суверенні бази на Кіпрі ніколи не були частиною ЄС, але вони є єдиною британською заморською територією, яка використовує євро як офіційну валюту, попередньо був кіпрський фунт як власна валюта до 1 січня 2008 року.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНИХ КОНФЛІКТІВ НАВКОЛО ЗАМОРСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

2.1. Проблематика Гібралтару в конфлікті Велика Британія-Іспанія

Проблема Гібралтару тривалий час була предметом дослідження як вітчизняних науковців, так і низки зарубіжних. Дослідивши головні напрями наукових пошуків, ми виявили, що гібралтарське питання досліджувалось переважно в контексті зовнішньої політики Іспанії та Великої Британії.

У 1704 році, під час війни за іспанську спадщину, ця невеличка частка суходолу була взята під контроль англо-голландською ескадрою та утримувалась майже 10 років. По завершенню бойових дій було укладено Утрехтську угоду. Згідно із статтею 10 документу, Іспанією було передано Гібралтар Англії на «довічні часи». Аналізуючи текст угоди, ми з'ясували, що Іспанія мала можливість поновити суверенітет над Гібралтаром в разі його втрати Англією [13]. Між іншим, це єдиний випадок у світовій політиці, коли на залежну територію однієї держави цілком легітимно висловила претензії інша, використовуючи при цьому міжнародну угоду.

Впродовж 300 років Іспанія не припиняла заходів спрямованих на повернення Гібралтару, такого роду позиція знаходить підтвердження у 14-ти масштабних блокадах. Кожен з іспанських урядів ХХ ст. неодноразово вдався до заходів спрямованих на повернення цієї території до складу своєї країни. Один з відомих іспанських дипломатів 1940 – 1960-х рр. професор Сальвадор де Мадар'яга доволі влучно сформулював прагнення його країни змінити залежне положення Гібралтару від Британії: «Проблема Гібралтару є не лише питанням, яке визначають іспанці, скоріше це питання визначає іспанців. Навіть немає гадки про те, щоб Іспанія не прагнула повернути Гібралтар. Вона тоді була б не Іспанією, не маючи такого прагнення» [14, р. 114].

Геополітична вага Гібралтару зазнала суттєвого зростання після завершення Другої світової війни, така ситуація обумовлювалася зростанням кількості середземноморських баз НАТО. Згідно з твердженням англійського

губернатора Гібралтара Уільяма Джексона, він «перестав бути лише англійською базою. З цього часу він головна військова база Західної Європи, яка знаходиться на утриманні у Великій Британії». Також доволі серйозне зацікавлення Гібралтаром по завершенню Другої світової війни стали демонструвати Сполучені Штати Америки. Уряд США неодноразово акцентував увагу на необхідності мілітаризації без того доволі озброєного регіону, територія якого перетворилася на один великий склад боєприпасів та концентрації військових баз.

Один з перших кроків щодо повернення Гібралтару був зроблений у 1940 році, коли іспанський уряд направив ноту Великій Британії. Протягом війни, на цю ноту не було дано відповіді. У 1956 році питання про повернення Гібралтару було повторно розглянуто в Комітеті з питань деколонізації ООН. Тільки у 1966 році, за посередництва ООН, Іспанія та Велика Британія розпочали діалог, щоб обговорити майбутнє Гібралтару. Згідно досягнутих домовленостей між сторонами, 10 вересня 1967 року був проведений референдум в Гібралтарі щодо його майбутньої приналежності. Результати волевиявлення населення були очікуваними: лише 44 громадянина з 12 200 висловили бажання приєднатися до Іспанії.

Підґрунтям таких результатів стала низка факторів: по-перше, більшу частину населення та адміністрації склали британські піддані; по-друге, економіка та інфраструктура повністю контролювалася Великою Британією; по-третє, військовий гарнізон, розквартирований в Гібралтарі, складався з англійців. Вагомим фактором, який вплинув на результати референдуму, був пануючий у Іспанії режим генерала Франко. Власне його режим став єдиним свого роду головним негативним чинником.

Вивчення проблеми Гібралтару вимагає багатовекторного підходу, використання якого відкриває ряд обставин. Так ще одним доволі серйозним фактором, при вивченні цієї проблеми є сутність іспанської зовнішньої політики. На північному узбережжі Африки розташовані іспанські анклави – порти Сеута та Мелілья. Іспанія займає непохитну позицію щодо можливого

повернення цих міст Марокко. Керівництво провідних держав світу, в першу чергу Великої Британії та США, добре розуміє, що у разі повернення Гібралтару Іспанії обидва береги можуть опинитись під контролем однієї держави. Особливо ж очевидність цього мотиву простежувався впродовж всього періоду існування режиму Франко. Наприкінці 1960-х років Іспанія не полишала спроб актуалізувати питання Гібралтару на найвищому міжнародному рівні, а саме всіляко сприяла його розгляду у Генеральній Асамблеї ООН.

У 1968 році на гребені боротьби з колоніалізмом ООН 18 грудня оприлюднила резолюцію, у відповідності до якої Велика Британія мала передати Гібралтар під юрисдикцію Іспанії. Британський уряд відмовився виконувати таке рішення, вдавшись до перегляду статусу території та проведення реформи в системі управління Гібралтару. Такий крок по суті став відповіддю на дуже гостре питання, пов'язане з колоніальним статусом цього регіону. Британська сторона вбачала вирішення цієї проблеми у розробці конституції для Гібралтару, яка б дозволила видалити його з «переліку територій без самоврядування» ООН.

У 1969 році нова конституція набула чинності. Доволі цікавою з історичної точки зору є преамбула, де вміщено текст про те, що «Уряд Її Величності ніколи не піде на укладення угоди, яка може призвести до зміни приналежності Гібралтару» [15]. Органи місцевого самоврядування, утворені у відповідності до конституції, мали звужений спектр повноважень, таким чином створювалася тільки ілюзія наявності інституцій. Як і раніше, Гібралтар був підпорядкований виключно британській адміністрації. У відповідь на прийняття конституції іспанський уряд того ж року розпочав реалізацію цілого комплексу заходів, спрямованих на повну блокаду території Гібралтару. Громадянам Іспанії було суворо заборонено там працювати, повністю скасовувалось сполучення, припинявся телефонний зв'язок, повітряний простір над Іспанією було закрито для британської авіації, яка бажала потрапити до Гібралтару. Такі заходи призвели до

зростання витрат на утримання «колонії» з боку англійського уряду, так, наприклад, впродовж 1970-1980-х рр. витрати Британії на Гібралтар зросли з 4 млн фунтів стерлінгів до 14 млн.

Іспано-британські стосунки кінця 1960-х – початку 1970-х у вирішенні гібралтарського питання набули доволі гострого характеру, тогочасні фахівці-міжнародники проводили справедливі паралелі із Берлінською кризою. Ситуація залишалась доволі складною до 1975 р. Смерті генерала Франко та зміни зовнішньополітичної доктрини Іспанія змусили розпочати новий діалог з Великою Британією. Головним пріоритетом для Іспанії стала європейська інтеграція, але у британської сторони був доволі серйозний козир – право вето на набуття повноправного членства у ЄС.

У результаті тривалих переговорів, сторони змогли досягти згоди щодо принципових питань. Іспанська блокада Гібралтару була припинена, а Велика Британія з свого боку гарантувала продовження переговорів щодо статусу регіону через консультації з представниками ООН. Ці узгодження привели до Лісабонської декларації 1980 року. Розширення кордонів ЄС суттєво сприяло поліпшенню діалогу між Іспанією та Великою Британією. У кінці 1980-х років нове, ліберальне економічне законодавство перетворило Гібралтар у офшорну зону, що створило сприятливий економічний клімат і привело до економічного підйому. Одним із значних джерел доходів для бюджету Гібралтару став транзит вантажів та пасажирів.

Протягом майже двадцяти років, Іспанія та Велика Британія проводили переговори, які мали переважно формальний характер, і не відбулося суттєвих змін у статусі Гібралтару. У такій ситуації значну роль відіграв Європейський союз, керівництво якого неодноразово підкреслювало необхідність розвитку даної території як стратегічного напрямку для єдиної Європи. Засадою політики ЄС стало уникання різких конфліктів та запобігання суперечок між Британією та Іспанією.

У 1998 році виникла нова ескалація гібралтарського питання. Уряд Іспанії знову висунув питання про приналежність Гібралтару. Цього разу

Іспанія скористалася своїм правом вето щодо прийняття ряду законодавчих актів Європейського Союзу. З посиланням на "гібралтарський аспект", було призупинено впровадження директив, пов'язаних з фінансовими установами, прикордонним контролем, митною співпрацею та перетином кордонів.

Спроби іспанської сторони включити гібралтарське питання до порядку денного самітів Європейського Союзу тривали до 2001 року. Це призвело до наступного етапу переговорів, в ході якого готувався так званий "спільний суверенітет" між Іспанією та Великою Британією. Головними аспектами майбутнього договору були спільне управління та контроль над військовими базами обома сторонами. Цей варіант регулювання проблеми планувалося піддати всенародному обговоренню в Гібралтарі. Однак під тиском політичного середовища Ентоні Блер був змушений припинити одностороннє втілення зазначених положень, що створило підстави для критики з боку Іспанії.

У 2007 році Гібралтар прийняв нову конституцію, згідно з якою сфера зовнішньої політики, військові питання та внутрішні сили безпеки стали виключною юрисдикцією британського уряду. Порівняно з попереднім головним документом країни, нова версія конституції надавала більше повноважень місцевій гібралтарській адміністрації, встановлювала інноваційні зв'язки з Великою Британією, особливо в економічних питаннях та прийнятті самостійних політичних рішень, хоча вони не стосувалися зовнішніх відносин. Незважаючи на певні зміни в сфері внутрішньої політики, Гібралтар залишається територією, що повністю підпорядковується Великій Британії. Навіть після таких змін Іспанія продовжує відстоювати необхідність надання суверенітету Гібралтару та намагається сприяти перегляду його міжнародного статусу.

Представники іспанського уряду багаторазово звертали увагу на те, що у Генеральній Асамблеї ООН визнається наявність колоніального статусу Гібралтару, що, безумовно, йде всупереч уставу цієї міжнародної організації. На думку іспанської сторони, питання про самовизначення Гібралтару має

бути ініційоване Британією, а встановлення приналежності важливо проводити без втручання англійського уряду. Здійснюючи аналіз офіційних заяв іспанських урядів 2000 – 2011 рр., можна прийти до висновку про очевидне бажання включити Гібралтар до зони впливу Мадриду. Британський уряд впродовж 2007 – 2011 рр. неодноразово наголошував на «оновленому» статусі Гібралтару. Виходячи з цього будь-які звинувачення в існуванні колоніального режиму Лондон спростовує й зазначає, що конституція 2007 р. цілком побудована на принципах демократії та гарантує самоврядування Гібралтару. Британська сторона може взяти на себе ініціативу в питанні надання суверенітету Гібралтару, але виключно в разі його стовідсоткового визнання з боку Іспанії.

Саме ж населення Гібралтару, згідно з дослідженням здійсненими соціологічною службою ЄС «Євробарометр» у 2009 р. вважало, що ця територія має стратегічне значення і поки не готова до повної незалежності. 87% населення Гібралтару є прихильниками збереження британського впливу, вважаючи його гарантією безпеки та стабільності [16, р. 97]. Європейський союз та його інституції займають роль арбітрів з вирішення суперечок навколо Гібралтару. Керівництво ЄС намагається всіляко сприяти якомога більшій інтеграції цієї території до європейських структур з метою припинення спекуляцій навколо її приналежності.

Таким чином, тривала суперечка навколо Гібралтару, яка перманентно ведеться понад 300 років, залишається невирішеною й час від часу стає предметом гострих суперечок Іспанії та Великої Британії. Впродовж другої половини ХХ ст., неодноразово виникали конфлікти навколо цієї території, в більшості випадків ініціатором є іспанська сторона, яка постійно намагається привернути увагу інших держав. Значні зміни у регулюванні гібралтарського питання відбулися після смерті диктатора Франко. Зокрема, було налагодженню діалог між Лондоном та Мадридом. ЄС впродовж останнього десятиліття намагається стабілізувати існуючі суперечки в регіоні.

Вдаючись до аналізу останніх подій та звітів Єврокомісії, можна стверджувати про можливу передачу контролю над Гібралтаром Європейським співтовариством. Також цілком можливий так званий «гонконгівський» сценарій, за умовами якого Британія надасть повну незалежність Гібралтару або передасть його під формальний контроль Іспанії.

2.2. Причини конфлікту Фолклендських островів у відносинах Велика Британія-Аргентина

Достатньо швидке економічне зростання Великої Британії в умовах суперництва європейських країн за торгівельне лідерство призвело, ще в середині XVIII ст. до активізації експансіоністської політики Лондона. Одним з актуальних завдань для британського керівництва стало забезпечення вільного та безпечного руху торгівельного та військовоморських флотів. Дотримання даного курсу привело до створення нових опорних пунктів у стратегічно важливих регіонах. Одним з таких стала Південна Атлантика, де вже на той час проходили найважливіші морські шляхи сполучення світу.

В ході дослідження «фолклендської» політики Уайтхоллу, ми простежуємо чотири етапи, кожен з яких мав свої особливості, зумовлені рядом цілей та завдань, що стояли перед британським керівництвом в той чи інший час. Загалом же її еволюція відбувалася під впливом багатьох чинників як зовнішнього (боротьба за світову та регіональну першість, міжнародна ізоляція, численні війни), так і внутрішнього (економічна криза, політична нестабільність, внутрішня боротьба в правлячих колах) характеру.

Перший етап – 1763–1774 рр. Керівництво Великої Британії звернуло увагу на стратегічне занчення Фолклендів (Мальвін) ще під час війни за Австрійську спадщину, однак ніяких рішучих кроків з його боку вжито не було. Натомість у 1763 р., коли Південна Атлантика стала ареною гострої боротьби між Лондоном та Парижем за світове лідерство, перед Уайтхоллом

постало завдання переглянути свої плани щодо архіпелагу. Однак це виявилось дуже непростю справою. Потреба не лише встановлення контролю на Фолклендами (Мальвінами), але питання їхньої колонізації досить неоднозначно сприймалося британським істеблішментом, що значно загальмувало процес напрацювання курсу Лондона щодо цієї території. Як віги, так і торі розуміли її геополітичний потенціал, однак не знаходили спільного знаменника в поглядах на доцільність та форму його використання.

Одні політичні сили бачили архіпелаг як зручну базу для Великої Британії у Тихому океані та пропонували створити на ньому потужну військову базу, щоб розширити британський вплив. Інші, навпаки, не вбачали перспектив в такому підході і хотіли запобігти перехопленню островів будь-якою європейською державою. У результаті тривалого протистояння перемогу здобули прихильники торі.

Як наслідок цієї позиції, у 1774 році було виведено військовий контингент з Фолклендських островів. Багато сучасників спочатку оцінювали цей крок уряду Норта як дипломатичну поразку, але з часом виявилось, що це було логічним продовженням політики торі щодо островів. Загалом, таке рішення могло задовольнити всі політичні сили, оскільки Франція, головний конкурент Великої Британії, була змушена відмовитися від колонізації архіпелагу. Це, в свою чергу, дозволило Великій Британії відновити вигідний баланс сил у районі Магелланової протоки.

Другий етап, який тривав з 1774 до 1831 року, характеризується обмеженою увагою Великої Британії до "фолклендського питання" через її зайнятість участю в численних війнах. Внаслідок цього англійці виступали в ролі неофіційних, але зацікавлених спостерігачів за подіями в Південній Атлантиці. Як і раніше, головне завдання британського уряду в цьому регіоні полягало в підтриманні статусу-кво. Застосовуючи послідовну дипломатичну стратегію, Великій Британії вдалося протягом понад шістдесяти років поступово досягнути своєї мети. Однак, поява нового впливового гравця -

Сполучених Штатів Америки, які претендували на регіональне лідерство, серйозно змінила ситуацію, що склалася.

У рамках третього етапу – 1831–1843 рр. – Велика Британія поступово встановлює контроль над Фолклендським (Мальвінським) архіпелагом. Передумовами для цього були події, що відбулися наприкінці 1820-х рр., коли правлячі кола США, притримуючись доктрини Монро, почали здійснювати експансію в Латинській Америці. Після цього стало зрозуміло, що Фолкленди (Мальвіни), які в 1820 р. увійшли до складу Аргентини, теж можуть стати одним із об'єктів американської експансії.

Агресія Вашингтона проти Буенос-Айреса (влітку 1831 р.) стала переконливим аргументом для Уайтхоллу в тому. Що назріла необхідність активізувати даний напрям зовнішньої політики. В результаті цих обставин, було здійснено низку дипломатичних заходів, а згодом й окупацію островів у 1833 р. Однак Велика Британія не квапилася, як того можна було б очікувати, змінювати статус даної території. Більше того, до певного часу це навіть не входило до її планів. Стратегічна мета англійців полягала у тому, щоб не допустити посилення колоніальних супротивників у цьому регіоні, а це у свою чергу не потребувало легітимізації окупації островів.

За тогочасними джерелами, дана політика зазнала докорінної трансформації тільки на початку 1840-х рр. Поява у цей час поряд із традиційним – геополітичним чинником нового – економічного, пов'язаного з пожвавленням судноплавства в південній частині Атлантичного океану, стала переконливим доказом для правлячих кіл Великої Британії у перспективності безпосереднього включення Фолклендів до складу імперії. Зрештою, це і сталося у 1843 р.

Четвертий етап – 1980–1982 рр. – набуття островами чітко визначеного юридичного статусу повинно було б означати остаточне вирішення «фолклендської проблеми». Але, питання про суверенітет над архіпелагом продовжує залишатися дискусійним вже понад сто років. Переконливим свідченням цього є події 1960-х – початку 1980-х рр., коли майже

двадцятирічний період безрезультатних переговорів між Великою Британією та Аргентиною щодо подальшої долі даної території завершився війною 1982 р. На початку XXI ст., після підтвердження інформації про місцезнаходження в районі Фолклендів значних запасів вуглеводнів, острови стали не просто спірною територією, а неабияким об'єктом боротьби за нові джерела стратегічної сировини. Як наслідок, ситуація навколо архіпелагу залишається напруженою і в наш час.

Вдаючись до історичної ретроспективи, варто зауважити, що британці вперше висадилися на Фолклендських островах ще у 1690 р., коли капітан Джон Стронг проплив через Фолклендський залив, назвавши цю протоку на честь Ентоні Кері, 5-го віконта Фолкленду, тодішнього першого лорда Адміралтейства. Британці вже тоді мали плани щодо заселення островів, через їхній потенціал перетворитися на стратегічну військово-морською базою для просування навколо мису Горн [41]. У 1765 р. капітан Джон Байрон висадився на острові Сондерс. Потім він досліджував узбережжя інших островів і заявив, що архіпелаг належить Британії. Наступного року капітан Джон Макбрайд повернувся на острів Сондерс і побудував там форт, що отримав назву Порт-Егмонт. Пізніше, британці відкрили французьку колонію в Порт-Сент-Луїсі (заснована в 1764 році), що стало ґрунтом для першої суперечки про суверенітет [39].

Іспанська військова експедиція була відправлена на острови в 1770 р. після того, як чиновники в Буенос-Айресі дізналися про створення британської колонії [43]. Зіткнувшись з переважаючими силами, британці були витиснуті з Порт-Егмонта. Колонія вдалося відновити лише через рік, після британських погроз війни на островах. [45] Однак у 1774 р. події що призвели до війни за незалежність США, змусили Велику Британію вийти з Фолклендських островів разом із багатьма іншими заморськими поселеннями [45]. Хоча острови не мали британської адміністрації, британські та американські морські промисли регулярно використовували їх для полювання на тюленів, поповнення запасів прісної води, а також вилову

дикої худоби, свиней і навіть пінгвінів для провіанту. Китобої також використовували острови, в якості притулку в часи негоди у Південній Атлантиці.

Уряд Сполучених провінцій Рівер Плейт здійснив спробу встановлення контролю над островами через посередництво торгівлі, надавши Хорхе Пачеко права на риболовлю та полювання в 1824 р. Компаньйон Пачеко, Луїс Верне, створив плацдарм на островах у 1826 р. та нову колонію в 1828 р. Він також відвідував британське консульство в 1826, 1828 і 1829 роках і шукав британського захисту для свого поселення в разі його повернення на острови [18], [16]. Заручившись підтримкою від британського повіреного у справах сера Вудбайна Періша, Верне надавав британцям регулярні звіти про хід свого підприємства. Він бажав, щоб у разі повернення англійців на острови британський уряд взяв їх поселення під свій захист. Періш належним чином передав це побажання до Лондона [15]. У 1829 р. він намагався здобути військово-морський корабель у Сполучених провінцій, щоб захистити свою колонію, але жодного корабля не було надано через британську опозицію, і був призначений військовим і цивільним командиром [16]. Кроки щодо регулювання рибальства та промислу тюленів призвели до конфлікту зі Сполученими Штатами та Лексінгтонського рейду 1831 р. [18]. Оскільки в колонії панував безлад, майору Естебану Местів'є було доручено створити виправну колонію, але він був убитий під час заколоту невдовзі після прибуття в 1832 р. [20]. Невдоволення викликане призначенням Местів'є не викликав жодної реакції, а тому британці надіслали морську ескадру, з метою відновлення британського правління [20].

Після того, як уряд Об'єднаних провінцій Рівер-Плейт призначив Верне губернатором у 1829 р., Періш виступив проти цього рішення у Буенос-Айресі. Британія знову висловила свої протести, коли Верне оголосив свій намір використовувати виключні права на риболовлю та полювання на тюленів на островах. (Американський представник також висловив схожі протести, проти обмежень встановлених прав і заявив, що Сполучені Штати

не визнають юрисдикцію Сполучених Провінцій над островами) [23]. Протягом всього цього періоду Верне регулярно надсилав звіти Перішу. [15].

Присутність американського корабля «Лексінгтон» у грудні 1831 р. в поєднанні з підтвердженням суверенітету Сполучених провінцій стали поштовхом для британців встановити військову присутність на островах.

2 січня 1833 р. капітан Джеймс Онслоу прибув до іспанського поселення в Порт-Луї з проханням замінити аргентинський прапор на британський і звільнити острів від присутності аргентинської адміністрації. У той же час аргентинський підполковник Хосе Марія Пінедо, командир аргентинської шхуни Саранді, здійснив спробу опору [23]. Але його позиція була завдомо слабкою в силу низки обставин, з поміж яких головною була та, що переважна більшість його екіпажу складалася з британських найманців, які не бажали воювати зі своїми власними земляками [23]. Така ситуація не була чимось незвичайним у нових незалежних державах Латинської Америки, де сухопутні війська були сильними, а флоти часто були досить некомплектованими. В силу обставин, що склалися він висловив протест, але був змушений піти без бою. Відтоді острови продовжували перебувати під владою Великобританії, за винятком періоду Фолклендської війни.

Після чергового повернення у 1833 р. британці не здійснювали помітних спроб перетворити острови у власну колонію. Першопочатково плани ґрунтувалися на тому, що поселенці перебуватимуть в Порт-Луї при підтримки щорічних візитів військового корабля. У березні 1833 р. заступник Верне Метью Брісбен повернувся на борт *Sealer Rapid* під час візиту *HMS Beagle* [15]. Він взяв на себе відповідальність за врегулювання та був заохочений переслідувати ділові інтереси Верне, якщо той в свою чергу не прагнув претендувати на права аргентинського уряду [23]. Аргентина стверджувала, що населення Пуерто-Луїса було вигнано після відходу британців [28], але джерела свідчать про те, що чотири члени поселення вижили [16].

З серпня 1833 р. Фолклендські острови перебували в статсі військового гарнізону з декількома мешканцями колонії Верне. Перша британська резиденція, була там заснована у 1834 р., за ініціативи військових, поселення відновилося та ждось швидко зміцнилося.

Станом на 1841 р. генерал Росас вбачав вихід у вирішенні протистояння в тому, щоб запропонувати Аргентині відмовитися від будь-яких територіальних претензій в обмін на списання боргів банку Barings у лондонському Сіті. Проте, британський уряд вирішив проігнорувати цю пропозицію [15].

Законодавчі зміни, що відбулися у британії в ході реформи 1832 р. призвели до зростання кількості британських громадян, які вбачали економічні можливості у відкритті ринків у Південній Америці. Британська торгова рада заснувала нові колонії та торгувала з ними, щоб збільшити кількість робочих місць у промисловості. За таких обставин, міністерство закордонних справ і колоній погодилося прийняти Фолкленди як одну з колоній, хоча б для того, як і в попередні часи, щоб запобігти колонізації іншими [18]. Постійна колонія була заснована на Фолклендських островах у травні 1840 р. Британська колоніальна адміністрація була створена в 1842 р. Вона була розширена в 1908 р., коли, на додаток до Південної Джорджії, заявленої в 1775 р., і Південних Шетландських островів, заявлених в 1820 р., Британія оголосила односторонній суверенітет над більшою частиною антарктичної території на південь від Фолклендських островів, включаючи Південні Сандвічеві острови, Південні Оркнейські острови та Землю Грейма, об'єднавши їх у залежні території Фолклендських островів.

У 1850 р. між Великою Британією та Аргентиною, після тривалих переговорних процесів, було підписано Арансько-Південний договір, також відомий як Конвенція про згоду. Багато з учасників цих переговорів стверджували про послаблення позиції Аргентини та про її фактичну відмову від своїх претензій на Фолклендські острови.

Після запровадження Системи договорів про Антарктику в 1959 р. залежність від Фолклендських островів була зменшена до Південної Георгії та Південних Сандвічевих островів. Територія на південь від 60-ї паралелі набула нового статусу, Британської антарктичної території, яка перекривала претензії Аргентини (*Argentina Antarctica*) і Чилі (*Antarctica Chilena Province*).

У 1976 р. британський уряд замовив проведення дослідження щодо майбутнього Фолклендських островів, яке розглядало здатність островів підтримувати себе та потенціал для економічного розвитку. Керував дослідженням лорд Шеклтон, син дослідника Антарктики Ернеста Шеклтона. Аргентина дость різко розцінила проведення дослідження і відмовилася надавати дозвіл лорду Шеклтону приїхати на острови з Аргентини, що змусило британців надіслати корабель Королівського флоту, щоб супроводжувати його на острови. У відповідь Аргентина розірвала дипломатичні відносини з Великобританією.

Сама ж доповідь Шеклтона спростувала міф про відсталість островів, натомість було підтверджено той фактте, що Фолклендські острови фактично виробляли надлишок від своєї економічної діяльності і не залежали від британської допомоги, щоб вижити. Однак у доповіді було здійснено наголос на необхідності прийняття політичного рішення, яке б забезпечило подальше економічне зростання, завдяки використанню природних ресурсів з вод, що оточують острови.

Після війни 1982 року британці збільшили свою присутність на Фолклендських островах. Була побудована гора ВПС Маунт-Плезант. Це дозволило базувати винищувачі на островах і зміцнило здатність Великобританії посилювати острови в короткий термін. Військовий гарнізон був значно збільшений, і новий гарнізон був створений на Південній Джорджії. Південноатлантичний патруль Королівського флоту був посилений, включивши в нього як HMS *Endurance*, так і сторожовий корабель Фолклендських островів [15].

Разом із нарощуванням військової сили Британія також прийняла Закон про британське громадянство (Фолклендські острови) 1983 року, який надавав жителям острова повне британське громадянство. Щоб продемонструвати прихильність Британії до островів, високопоставлені британські чиновники відвідали Фолкленди, зокрема Маргарет Тетчер, принц Уельський і принцеса Олександра. Великобританія також намагалася встановити зв'язки з островами з Чилі, яка надавала допомогу британським військам під час Фолклендської війни. LATAM забезпечує пряме повітряне сполучення з Маунт-Плезант до Чилі [16].

У 1985 році залежна територія Фолклендських островів, яка на той час включала Південну Джорджію та Південні Сандвічеві острови, а також групи островів Шаг-Рокс і Клерк-Рокс, стала окремою британською заморською територією – Південною Джорджією та Південними Сандвічевими островами.

Відповідно до конституції 1985 року уряд Фолклендських островів (FIG) став демократичною залежністю від парламенту, де губернатор очолює уряд, а королева — виконує представницькі функції. Члени FIG обираються демократично, а губернатор фактично є прем'єр-міністром. Теоретично губернатор має повноваження відповідно до Конституції 1985 року здійснювати виконавчу владу; на практиці він зобов'язаний консультуватися з Виконавчою радою під час виконання своїх функцій. Основними обов'язками губернатора є зовнішні зв'язки та державні служби [15]. Згідно з цією конституцією, Фолклендські острови є самоврядними, за винятком зовнішньої політики, хоча FIG представляє себе в Спеціальному комітеті ООН з деколонізації, оскільки британський уряд більше не бере в ньому участі.

Відносини між Великою Британією та Аргентиною залишалися ворожими після 1982 року, а дипломатичні відносини були відновлені в 1989 році. Незважаючи на те, що Генеральна Асамблея ООН прийняла резолюцію, яка закликала Великобританію та Аргентину повернутися до переговорів

щодо майбутнього островів [14], Великобританія виключила будь-які подальші переговори щодо суверенітету островів. Велика Британія також зберегла контроль над експортом зброї до Аргентини [14], хоча він був послаблений у 1998 році [15].

Відносини між Великобританією та Аргентиною ще більше покращилися в 1990-х роках. У 1998 році Карлос Менем, президент Аргентини, відвідав Лондон, де підтвердив претензії своєї країни на острови, хоча він заявив, що Аргентина використовуватиме лише мирні засоби для їх повернення. У 2001 році Тоні Блер, прем'єр-міністр Сполученого Королівства, відвідав Аргентину і висловив надію, що Великобританія та Аргентина зможуть вирішити свої розбіжності, які призвели до війни 1982 року. Однак жодних переговорів про суверенітет під час візиту не відбулося, і президент Аргентини Нестор Кіршнер заявив, що вважає отримання суверенітету над островами «головним пріоритетом» свого уряду [20].

Аргентина поновила претензії в червні 2006 року, посиляючись на стурбованість правами на риболовлю та нафту; Сполучене Королівство перейшло від щорічного надання концесій на вилов риби до надання 25-річної концесії [20]. 28 березня 2009 року прем'єр-міністр Великої Британії Гордон Браун заявив, що «нема чого обговорювати» з Крістіною Кіршнер, президентом Аргентини, щодо суверенітету островів, коли вони зустрілися в Чилі під час його світового турне перед Самітом G-20 у Лондоні 2009 року [20]. 22 квітня 2009 року Аргентина представила в ООН офіційну ноту на територію континентального шельфу, що охоплює Фолклендські острови, Південну Джорджію та Південні Сандвічеві острови та частину Антарктиди, посиляючись на дані морських досліджень за 11 років [22]. Велика Британія швидко протестувала проти цих претензій [20].

У лютому 2010 року, у відповідь на британські плани розпочати буріння нафтових свердловин [22], уряд Аргентини оголосив, що судна, які прямують до Фолклендських островів (а також до Південної Джорджії та Південних Сандвічевих островів), потребуватимуть дозволу на використання

аргентинських територіальних вод. Британський і Фолклендський уряди заявили, що це оголошення не вплинуло на води навколо островів [15]. Незважаючи на нові обмеження, компанія Desire Petroleum почала буріння свердловин 22 лютого 2010 року приблизно в 54 морських милях (100 км, 62 милі) на північ від островів.

У 2011 році блок МЕРКОСУР погодився закрити порти для суден під прапором Фолклендських островів, в той час як інші судна під британським прапором залишаються дозволеними [20].

У березні 2013 року на референдумі жителі Фолклендських островів проголосували за те, щоб ця територія залишилася британською. Аргентина відхилила цей референдум [20]. Британський уряд закликав Аргентину та інші країни поважати бажання жителів острова [23].

2.3. Місце Архіпелагу Чагос у відносинах Великої Британії-Маврикій

Конституція Маврикія стверджує, що зовнішні острови Маврикія складаються з островів Маврикій, Родрігес, Агалега, Каргадос-Карахос і архіпелаг Чагос, включаючи Дієго-Гарсія та будь-які інші острови, що входять до складу держави Маврикій. Уряд Республіки Маврикій заявив, що він не визнає Британську територію в Індійському океані (BIOT), яка була створена Великою Британією шляхом відділення архіпелагу Чагос від території Маврикія до її незалежності, і стверджує, що острови Чагос, включаючи Архіпелаг Дієго Гарсія є невід'ємною частиною території Маврикія як відповідно до законів Маврикія, так і до міжнародного права. [13]

У 1965 році Велика Британія відокремила архіпелаг Чагос від Маврикія та острови Альдабра, Фаркуар і Дерош від Сейшельських островів, утворивши Британську територію в Індійському океані. Острови були офіційно створені як заморська територія Сполученого Королівства 8 листопада 1965 року. Однак, починаючи з 23 червня 1976 року, Альдабра,

Фаркуар і Дерош були повернуті Сейшельським островам після здобуття незалежності.

18 березня 2015 року Постійний арбітражний суд одноголосно постановив, що Морська охоронна територія (МРА), оголошена Великою Британією навколо архіпелагу Чагос у квітні 2010 року, була створена з порушенням міжнародного права. Прем'єр-міністр Маврикія заявив, що це перший випадок, коли поведінка країни щодо архіпелагу Чагос була розглянута та засуджена міжнародним судом чи трибуналом. Вони відзначили це як важливу віху в невтомній боротьбі урядів, які змінювали один одного на політичному, дипломатичному та інших рівнях протягом багатьох років, за ефективного здійснення Маврикієм свого суверенітету над архіпелагом Чагос.

Трибунал детально розглянув зобов'язання, взяті Сполученим Королівством перед маврикійськими міністрами на переговорах у Ланкастер-хаусі у вересні 1965 року. Велика Британія стверджувала, що ці зобов'язання не є обов'язковими і не мають статусу в міжнародному праві. Трибунал рішуче відкинув цей аргумент, постановивши, що ці зобов'язання стали обов'язковою міжнародною угодою про незалежність Маврикія і з тих пір зобов'язують Великобританію. Було встановлено, що зобов'язання Великої Британії перед Маврикієм щодо прав на вилов риби та прав на нафту та корисні копалини в архіпелазі Чагос є юридично обов'язковими [14].

22 червня 2017 року Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй з перевагою в 94 проти 15 країн звернулася до Міжнародного суду ООН з проханням надати консультативний висновок щодо відділення архіпелагу Чагос від Маврикія до здобуття країною незалежності в 1960-ті роки. У вересні 2018 року Міжнародний суд розпочав розгляд справи. За Маврикій виступили 17 країн [22]. Великобританія вибачилася за «ганебне» виселення островів з архіпелагу Чагос, але наполягала на тому, що Маврикій передасть суперечку щодо суверенітету стратегічної групи атолів до найвищого суду ООН, відмовляючись дозволити їм повернутися [16].

Велика Британія та її союзники стверджували, що питання не має вирішуватися в суді, а вирішуватися шляхом двосторонніх переговорів, тоді як двосторонні переговори з Маврикієм були безрезультатними протягом останніх 50 років. 25 лютого 2019 року Міжнародний суд ООН постановив тринадцятьма голосами проти одного, що Сполучене Королівство зобов'язане якомога швидше припинити управління островами Чагос. Лише американський суддя Джоан Донох'ю проголосувала на користь Великобританії. Голова суду Абдулкаві Ахмед Юсуф заявив, що анексія архіпелагу Чагос у Маврикія в 1965 році не була заснована на «вільному та щирому волевиявленні зацікавлених народів». «Це подальше управління є протиправним актом», - сказав він, додавши, що «Велика Британія зобов'язана якнайшвидше припинити своє управління островами Чагос, і всі держави-члени повинні співпрацювати з Організацією Об'єднаних Націй для виконання деколонізації Маврикія» [22].

22 травня 2019 року Генеральна Асамблея ООН обговорила та ухвалила резолюцію, яка підтвердила, що архіпелаг Чагос, який Великобританія окупувала понад 50 років, «є невід'ємною частиною території Маврикія». Резолюція надає чинності консультативному висновку Міжнародного суду, який вимагає від Великобританії «відкликати свою колоніальну адміністрацію... безумовно протягом періоду, що не перевищує шести місяців». За резолюцію проголосували 116 держав, 55 утрималися, і лише Австралія, Угорщина, Ізраїль та Мальдіви підтримали Великобританію та США. Під час дебатів прем'єр-міністр Маврикію охарактеризував вигнання Чагосі як «злочин проти людства» [22].

Хоча резолюція не є юридично обов'язковою, вона має значну політичну вагу, оскільки рішення приймає найвищий суд Організації Об'єднаних Націй, а голосування асамблеї відображає світову думку [20]. Резолюція також має негайні практичні наслідки: ООН, її спеціалізовані установи та всі інші міжнародні організації тепер зобов'язані підтримувати

деколонізацію Маврикія як питання права ООН, навіть якщо Велика Британія продовжує претендувати на цю територію [22].

Мальдіви мають суперечку з Маврикієм щодо обсягу його виключної економічної зони («ВЕЗ») і ВЕЗ архіпелагу Чагос. У червні 2019 року Маврикій ініціював арбітражне провадження проти Мальдів у Міжнародному трибуналі з морського права (ITLOS) щодо делімітації свого морського кордону між Мальдівами та островами Чагос. У своїх початкових запереченнях Мальдіви стверджували, що Маврикій і Британія мали невіршений спір щодо суверенітету над архіпелагом Чагос, який не входить до компетенції ITLOS. 28 січня 2021 року ITLOS дійшов висновку, що спір між Великою Британією та Маврикієм фактично вже був остаточно вирішений попереднім консультативним висновком Міжнародного суду, і тому немає жодних перешкод щодо юрисдикції. ITLOS відхилив усі попередні заперечення Мальдів і визнав претензії Маврикія прийнятними [22].

3 листопада 2022 року міністр закордонних справ Великої Британії Джеймс Клеверлі оголосив, що Велика Британія та Маврикій вирішили розпочати переговори щодо суверенітету над Британською територією в Індійському океані відповідно до нещодавнього міжнародного судового розгляду. Обидві держави погодилися забезпечити продовження роботи спільної військової бази Великобританії та США в Дієго-Гарсія [22].

З дати передачі Францією до 8 листопада 1965 року, коли архіпелаг Чагос був відокремлений від колонії Маврикій, архіпелаг перебував під управлінням Сполученого Королівства як залежна від Маврикія. У цей період економіка архіпелагу Чагос в основному була заснована на кокосових плантаціях і експорті копри (висушеної м'якоти кокосового горіха) для виробництва олії, хоча інші види діяльності розвивалися зі зростанням населення архіпелагу. Британське управління островами Чагос здійснювалося різними способами, включаючи візити на острови Чагос спеціальними комісарами та магістратами з Маврикія [14].

Хоча загальні контури британського управління колонією протягом цього періоду не викликають суперечок, сторони не погоджуються щодо масштабів економічної діяльності на архіпелазі Чагос та її важливості для Маврикія та важливості статусу архіпелагу як залежної території. Маврикій стверджує, що «Маврикій та архіпелаг Чагос мали тісні економічні, культурні та соціальні зв'язки» і що «управління архіпелагом Чагос як складовою частиною Маврикія тривало безперервно протягом того періоду британського панування». На противагу цьому Сполучене Королівство стверджує, що архіпелаг Чагос лише «дуже вільно управлявся з Маврикія» і був «законодавчо та фактично досить відмінним від острова Маврикій». Сполучене Королівство також стверджує, що «окрім як постачальника кокосової олії, острови не мали економічного значення для Маврикія» і що, в будь-якому випадку, економічні, соціальні та культурні зв'язки між архіпелагом Чагос і Маврикієм у цей період не мають значення [14].

Уже в 1831 році адміністрація британського губернатора Маврикія була доповнена запровадженням Урядової ради, яка спочатку складалася з членів за посадою та членів, призначених губернатором. Пізніше структура цієї ради була демократизована шляхом поступового введення виборних членів. У 1947 році після прийняття нової конституції Маврикія Рада уряду була замінена окремими законодавчими та виконавчими радами. Законодавча рада складалася з губернатора як президента, 19 обраних членів, 12 призначених губернатором і 3 члени за посадою [14].

Перші вибори до Законодавчої ради відбулися в 1948 році, і Лейбористська партія Маврикія («MLP») виграла 12 з 19 місць, доступних для обраних членів. MLP зміцнила свої позиції на виборах 1953 року, отримавши 14 із доступних місць, хоча MLP не мала загальної більшості в Законодавчій раді через присутність багатьох членів, призначених губернатором [14].

Вибори 1953 року ознаменували початок руху Маврикія до незалежності. Після цих виборів представники Маврикія почали тиснути на

британський уряд щодо загального виборчого права, міністерської системи правління та більшого виборного представництва в Законодавчій раді. До 1959 року уряд на чолі з MLP відкрито прийняв мету повної незалежності. [14].

У 1955, 1958, 1961 і 1965 роках відбулися конституційні з'їзди, в результаті яких у 1958 році була прийнята нова конституція, а в 1961 році було створено посаду головного міністра (з 1963 року перейменовано на прем'єр-міністра). У 1962 році Сівасагар Рамгулам став головним міністром у раді міністрів на чолі з губернатором, а після виборів 1963 року сформував коаліційний уряд для всіх партій для переговорів з британцями про незалежність [14].

Остаточна конституційна конференція відбулася в Лондоні у вересні 1965 року і була присвячена в основному дебатам між політичними лідерами Маврикія, які виступали за незалежність, і тими, хто віддавав перевагу певній формі подальшої асоціації зі Сполученим Королівством. 24 вересня 1965 року Ентоні Грінвуд, міністр, відповідальний за британський уряд, оголосив, що Британія хоче зробити Маврикій незалежним [14]. Маврикій став незалежним 12 березня 1968 року.

Під час переговорів про надання Маврикію незалежності Великобританія запропонувала відокремити архіпелаг Чагос від колонії Маврикій. Тільки Маврикій стане незалежним, а Великобританія збереже Чагос під британським контролем. За словами Маврикія, ця пропозиція випливає з рішення Великобританії на початку 1960-х років «задовольнити бажання Сполучених Штатів використовувати певні острови в Індійському океані для оборонних цілей». [14]

У записах трибуналу йдеться про низку двосторонніх переговорів між Сполученим Королівством і Сполученими Штатами в 1964 році, під час яких обидві держави вирішили, що для реалізації планів будівництва військового об'єкта на архіпелазі Чагос Сполучені Штати, Королівство забезпечить

«безпеку землі та володіння, відокремивши острови та передавши їх під пряму адміністрацію Великобританії» [14].

Відповідність Дієго-Гарсія як місця запланованої військової бази було визначено після спільного дослідження деяких островів архіпелагу Чагос і Сейшельських островів у 1964 році. Після опитування Сполучені Штати надіслали свої пропозиції Сполученому Королівству, визначивши Дієго-Гарсію своїм першочерговим місцем для будівництва військового об'єкта. Сполучене Королівство і Сполучені Штати провели подальші переговори між 1964 і 1965 роками щодо бажаності «відокремлення всього архіпелагу Чагос», а також островів Альдабра, Фаркуар і Дерош (тоді частина Сейшельської колонії). Вони також обговорили умови компенсації, які будуть необхідні «для забезпечення прийняття пропозицій органами місцевого самоврядування» [14].

19 липня 1965 року губернатору Маврикія було доручено передати пропозицію про відокремлення архіпелагу Чагос Раді міністрів Маврикія та доповісти про відповідь Ради. Початкова відповідь міністрів Маврикія, проінформована у звіті губернатора від 23 липня 1965 року, була проханням дати більше часу для розгляду пропозиції. У звіті також зазначено, що сер Сібсагар Рамгулам висловив «нелюбов до ізоляції». На наступному засіданні ради 30 липня 1965 року маврикійські міністри зазначили, що відокремлення було б «неприйнятним для громадської думки на Маврикії», і закликали до гарантій щодо прав на корисні копалини та варіанту довгострокової оренди з пріоритетом для Маврикія. якщо коли-небудь були надані права на рибальство чи ведення сільського господарства. Сторони розходяться в розумінні сили і мотивації відповіді Маврикія. У будь-якому випадку, 13 серпня 1965 року губернатор Маврикію повідомив маврикійським міністрам, що Сполучені Штати заперечують проти пропозиції оренди [14].

Дискусії щодо анексії архіпелагу Чагос продовжилися під час серії зустрічей між деякими політичними лідерами Маврикія, включаючи сера Сівусагура Рамгулама, та держсекретарем у справах колоній Ентоні

Грінвудом, які збіглися з конституційною конвенцією у вересні 1965 року в Лондоні. Під час трьох зустрічей лідери Маврикія чинили тиск на Сполучене Королівство щодо запропонованої компенсації Маврикійській угоді за відокремлення архіпелагу, участі Сполучених Штатів у створенні оборонного об'єкта та необхідності продовження Маврикію. Субсидія (наприклад, через вищу квоту на імпорт маврикійського цукру до Сполучених Штатів), а не пряма компенсація, запропонована Сполученим Королівством. Велика Британія зайняла тверду позицію, що домогтися поступок від США неможливо; Однак Сполучене Королівство підвищило рівень одноразової компенсації з 1 мільйона фунтів стерлінгів до 3 мільйонів фунтів стерлінгів і запропонувало можливість взяти на себе зобов'язання повернути архіпелаг Маврикію для оборонних цілей. Маврикійські лідери також зустрілися з міністром економіки в посольстві США в Лондоні щодо квоти на цукор, а сер Сівусагур Рамгулам приватно зустрівся з прем'єр-міністром Гарольдом Вільсоном вранці 23 вересня 1965 року. Сполучене Королівство записало, як прем'єр-міністр Вільсон розповів серу Сівсагару Рамгуламу про цю розмову [14].

В принципі, можливостей було кілька. Прем'єр-міністр і його соратники можуть повернутися на Маврикій з незалежністю або без неї. Що стосується оборони, Дієго Гарсія може бути усунений або за наказом ради, або за згодою прем'єр-міністра та його колег. Найкращим рішенням з усіх може бути незалежність і відокремлення від угоди, хоча він, безперечно, не міг зобов'язати міністра колоній з цього приводу.

Зустрічі завершилися попередньою угодою вдень 23 вересня 1965 року («Зустріч у Ланкастерському домі») між сером Сівусагуром Рамгуламом і його колегами, що принципово погодилися на перемир'я на архіпелазі в обмін на рекомендацію держсекретаря. У чернетці протоколу засідання Lancaster House зазначено наступне: [14]

Підсумовуючи обговорення, державний секретар запитав, чи може він повідомити своїм колегам, що доктор Сівусагур Рамгулам, пан Біссундоял і

пан Мохамед готові погодитися на відокремлення архіпелагу Чагос за умови, що він буде рекомендувати своїм колегам наступне:

1. переговори щодо оборонної угоди між Британією та Маврикієм;
2. у разі здобуття незалежності домовленість між двома урядами про те, що вони будуть консультуватися разом у разі виникнення складної ситуації з внутрішньою безпекою на Маврикії;
3. компенсація на загальну суму до уряду Маврикія понад пряму компенсацію землевласникам і витрати на переселення інших постраждалих осіб на острови Чагос;
4. британський уряд повинен використовувати свої добрі послуги з урядом Сполучених Штатів для підтримки запиту Маврикія щодо поступок щодо імпорту цукру та постачання пшениці та інших товарів;
5. що британський уряд зробить усе можливе, щоб переконати американський уряд використати робочу силу та матеріали з Маврикія для будівельних робіт на островах;
6. що якщо потреба в об'єктах на островах зникне, острови мають бути повернуті Маврикію. Сівусагур Рамгулам сказав, що це в принципі прийнятно для нього та панів Біссундояла та Мохамеда, але він висловив бажання обговорити це з іншими колегами-міністрами.

Після цього сер Сівусагур Рамгулам надіслав рукописну записку пану Траффорду Сміту, заступнику держсекретаря з Управління колоній, виклавши подальші умови, що стосуються навігаційних і метеорологічних засобів на архіпелазі, прав на риболовлю, засобів екстреної посадки та прибутків. Розвідка корисних копалин або нафти [14].

6 жовтня 1965 року губернатору Маврикія було надіслано вказівки щодо отримання «швидкого підтвердження того, що уряд Маврикія бажає погодитися з тим, що Великобританія має вжити необхідних юридичних заходів для відокремлення архіпелагу Чагос від Маврикія на умовах, перерахованих у (I) –(VIII) у пункті 22 доданого протоколу (зборів Палати Ланкастерів)». Державний секретар зазначив, що: [14]

5. Стосовно пунктів (IV), (V) і (VI) Уряд Великої Британії якомога швидше зробить відповідне подання американському уряду. Ви будете повністю поінформовані про хід цих представництв.

6. Архіпелаг Чагос залишатиметься під британським суверенітетом, і уряд Її Величності уважно взяв до уваги пункти (VII) і (VIII).

5 листопада 1965 року губернатор Маврикія повідомив Управління колоній наступне:[14]

Рада міністрів сьогодні підтвердила згоду на відокремлення архіпелагу Чагос на перерахованих умовах за умови, що:

(1) заява в пункті 6 вашого повідомлення «Н.М.Г. уважно врахував пункти (VII) і (VIII)» означає, що Н.М.Г. фактично погодилися з ними.

(2) Стосовно (VII) зобов'язання перед Законодавчими зборами виключає (а) продаж або передачу Н.М.Г. третій стороні або (б) будь-який платіж чи фінансове зобов'язання Маврикія як умова повернення.

(3) У (VIII) «на або поблизу» означає в межах території, в межах якої Маврикій міг би отримати вигоду, якби не змінився суверенітет. Я буду вдячний, якщо ви підтвердите, що це розуміння узгоджено.

Губернатор також зазначив, що «міністри Соціал-демократичної партії Маврікієн (PMSD) не погодилися і зараз розглядають свою позицію в уряді». Сторони розходяться в думках щодо того, наскільки згода Маврикію на відокремлення була надана добровільно [14].

Контингент архіпелагу Чагос постраждав від створення Британської території в Індійському океані (BIOT) наказом Ради від 8 листопада 1965 року. Відповідно до наказів Ради, Офіс уповноваженого BIOT, призначений Королевою за порадою FCO Сполученого Королівства, відповідав за управління новоствореною BIOT. Комісару BIOT допомагає адміністратор BIOT у повсякденному управлінні територією [14].

Того ж дня Державний секретар надіслав послання губернатору Маврикія такого змісту: [14]

«Як уже зазначено в пункті 6 моєї депеші № 423, архіпелаг Чагос залишиться під британським суверенітетом. Острови потрібні для оборонних об'єктів, і немає наміру дозволяти розвідку корисних копалин або нафти на них або поблизу них. Тому моменти, викладені у Вашому пункті 1, не повинні виникати, але все ж я їх розгляну надалі з урахуванням Вашого запиту».

12 листопада 1965 року губернатор Маврикію надіслав телеграму до Управління колоній, запитуючи, чи можуть маврикійські міністри оприлюднити посилання на пункти 22 протоколу зустрічі Палати Ланкастерів, і додав: «узв'язку з даними обставинами я сподіваюся на подальший розгляд обіцяних пунктів... це дасть змогу надати рішучі запевнення або категоричні заперечення».

19 листопада 1965 року Управління колоній наділило губернатора Маврикію наступними повноваженнями: Великобританія/США. інтереси оборони; [14]

1. Доки враховуються зауваження, що містяться в параграфах 5 і 6 депеші, міністри не мають заперечень щодо пунктів, що містяться в параграфі 22 додатку до Секретної депеші № 423 від 6 жовтня.

2. Що стосується пункту (IV), (V) і (VI) пункту 22, нам може знадобитися деякий час, щоб дати остаточну відповідь, і, як ви знаєте, ми не можемо сподіватися на поступки щодо китайського імпорту, тому наразі було б нерозумно говорити на місцевому рівні щось, що викликало б очікування.

3. Стосовно пункту (VII) гарантії можуть бути надані за умови, що буде чітко зазначено, що рішення щодо необхідності збереження островів має повністю прийматися урядом Сполученого Королівства та є відкритим для уряду (не повторюватися) Чи візьметься за справу Маврикія, чи натисне на повернення островів за власною ініціативою.

4. Як сказано в п. 2 моєї телеграми № 298, намірів дозволити пошук корисних копалин і нафти немає. Не повинно бути й мови про будь-яку користь, що випливає з цього [18].

Доки враховуються зауваження, що містяться в пунктах 5 і 6 депеші, міністри не заперечують проти посилання на пункти, що містяться в параграфі 22 додатку до Секретної депеші № 423 від 6 жовтня. 2. Нам може знадобитися деякий час, щоб дати остаточну відповідь щодо пунктів (IV), (V) і (VI) пункту 22, і, як ви знаєте, ми не можемо сподіватися на поступки щодо китайського імпорту, тому наразі було б нерозумно говорити на місцевому рівні щось, що підвищило б очікування. 3. Стосовно пункту (VII) гарантії можуть бути надані за умови, що буде чітко зазначено, що рішення щодо необхідності збереження островів має повністю покладатися на Уряд Сполученого Королівства та є відкритим для Уряду (щоб не повторюватися) Прийме вимагати повернення островів за власною ініціативою.

Через кілька тижнів після пропозиції про відокремлення островів від Маврикія Генеральна Асамблея ООН прийняла резолюцію 2066(XX) 16 грудня 1965 року, в якій говорилося, що відокремлення частини колоніальної території суперечить міжнародному звичаєвому праву, а резолюція ООН 1514 ухвалила 14 грудня 1960 р. Ця резолюція зазначала, що «будь-яка спроба, спрямована на частковий або повний зрив національної єдності та територіальної цілісності країни, є несумісною з цілями та принципами Статуту Організації Об'єднаних Націй» [18].

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТІВ НАВКОЛО ЗАМОРСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

3.1. Практики врегулювання конфліктних ситуацій, які застосовуються Великою Британією

Вдаючись до глибокого перетворення політичних і соціальних відносин, міжнародний конфлікт, зокрема воєнно-політичний, має серйозні негативні наслідки, незважаючи на його позитивні соціальні функції. Невід'ємним результатом такого конфлікту є значні втрати для обох сторін, як для переможеної, так і для переможця. Оскільки уникнути збитків і втрат у конфлікті неможливо, очевидно, що всі зусилля мають бути спрямовані на пошук шляхів усунення негативних наслідків. Мета полягає не в тому, як М. Дейч зазначає, щоб запобігти або припинити конфлікт, а в тому, щоб знайти спосіб зробити його продуктивним. Таким чином, конфлікт може бути вирішений або врегульований. [1, с. 108].

Розглядаючи цей метод як надзвичайно важливий в історичній ретроспективі, Р. Даррендорф зазначив, що той, хто вміє ефективно вирішувати конфлікти шляхом їх визнання та регулювання, отримує контроль над ритмом історії. Мета регулювання полягає у мінімізації збитків та негативних наслідків для обох ворогуючих сторін, що в результаті робить сам конфлікт більш продуктивним. Проте сам процес регулювання є складним і не завжди призводить до позитивних результатів.

Досягнення такого результату можливе при дотриманні наступних умов:

- ворогуючі сторони усвідомлюють, що втрати яких вони зазнають в ході конфлікту будуть переважати над ймовірними вигодами;
- жодна зі сторін не вбачає можливості реалізувати свою мету в повній мірі;
- відсутність у сторін необхідних ресурсів для досягнення поставленої мети;

- обидві сторони переконані у своїй неможливості здобути перемогу в конфлікті;
- обидві сторони досить організовані та легітимні;
- обидві сторони дотримуються спільних правил і враховують аргументи один одного [1, с. 112].

Створення таких умов є серйозною проблемою, що має міжнародний характер, і може бути вирішено шляхом застосування ефективних стратегій для регулювання військово-політичних конфліктів. Процес врегулювання можна умовно поділити на дві складові: аналітичну і практичну. Аналітична частина включає розробку теоретичного, прогнозуючого та інформаційного матеріалу, який необхідний для створення стратегій і умов практичного врегулювання конфлікту. [1, с. 119-121].

Ця процедура включає в себе вирішення таких завдань: діагностика конфлікту, визначення його поточного стану, прогнозування можливих варіантів його майбутнього розвитку, розробку рекомендацій та планування практичних дій для врегулювання конфлікту. Інформація та висновки, отримані в процесі діагностики конфлікту, становлять основу аналітичного матеріалу, необхідного для прийняття рішень щодо врегулювання конфлікту. Проте важливою є тільки та інформація, яка необхідна для подальших етапів аналізу та практичних кроків щодо врегулювання конфлікту при даних обставинах.

Відповідно до змісту, процедури можуть бути представлені наступним чином. У першій процедурі структура конфлікту розкладається на окремі елементи, такі як учасники конфлікту, їх засоби, рівень конфліктної свідомості, взаємини в конфлікті та військова конфронтація. У другій процедурі формулюються робочі гіпотези щодо можливих шляхів нейтралізації кожного з елементів структури конфлікту. Наприклад, щодо військової конфронтації це може означати припинення бойових дій між сторонами конфлікту, а щодо учасників конфлікту — їх дезактивацію, відмову від радикальних цілей, зброї та методів їх реалізації. [4, с. 149].

Основна мета врегулювання конфліктних відносин полягає у відновленні комунікації між ворогуючими сторонами, причому цей процес відбувається поетапно, починаючи з найнижчого рівня їхньої структури і досягаючи найвищого рівня. Щодо засобів збройної боротьби, це включає роззброєння воюючих сторін, обмеження постачання зброї та інших матеріальних ресурсів до зони конфлікту. Щодо конфліктної свідомості, основним завданням є усунення таких факторів, як ненависть і вороже ставлення до опонентів. Серед цих факторів також важливо нейтралізувати мотиви поведінки, які виникають з "відновлення паритету" у сфері насильства або "виправдання" застосування насильства. [4, с. 150].

Третя процедура включає розробку стратегії для врегулювання конфлікту. Ця процедура вимагає визначення завдань, шляхів, сил, засобів і методів, які будуть використовуватися для досягнення врегулювання, а також створення плану найважливіших заходів, пов'язаних з цим процесом. Стратегія може фокусуватися як на окремих особливо важливих аспектах, так і на питаннях загального врегулювання конфлікту.

Для нейтралізації суб'єктів конфлікту може бути використана стратегія деконсолідації конфліктуючих сторін. Ця стратегія передбачає впровадження системи заходів, що дозволяють відокремити найрадикальніші екстремістські групи від широкої соціальної маси, що бере участь у конфлікті, шляхом їх дискредитації або застосування інших методів. У той же час, підтримка надається силам, які більш схильні до компромісів і мирних угод. Для нейтралізації різних елементів військово-політичного конфлікту може бути використана стратегія санкцій. У сучасній практиці широкий спектр санкцій, таких як економічні, фінансові, політико-дипломатичні та військові, застосовується для тиску на одну або обидві воюючі сторони та обмеження їхніх ресурсів з метою врегулювання конфлікту. [1, с. 125-128].

Поширеною є також стратегія превентивної дипломатії, яка включає комплекс заходів для врегулювання воєнно-політичного конфлікту в цілому. Ці заходи включають відновлення довіри, раннє попередження, превентивне

розгортання миротворчих сил, створення демілітаризованих зон та інші. Рекомендації, які вже наявні, надають основу для переходу до планування практичної частини врегулювання воєнно-політичного конфлікту. Планування можна уявити як постійний та іноді нерегулярний цикл мислення і дії, що дозволяє побудувати більш надійні та ефективні системи. Планування, в певній мірі, є продовженням процесу прогнозування воєнно-політичного конфлікту і базується на його результаті. Однак, якщо прогнозування є проєктованим процесом, що складається з послідовності: цілей - акторів - цілей акторів - політик акторів - ефективності їхніх політик - можливих результатів (сценаріїв), то планування має зворотну послідовність - вибір бажаного результату з можливих результатів, одержаних під час прогнозування, і побудову всіх наступних рівнів ієрархії: актори - цілі акторів - стратегії акторів. [1, с. 130-133].

Для врегулювання воєнно-політичного конфлікту необхідно мати ефективні засоби, які відповідають його характеру. З цієї точки зору, засоби можна умовно розділити на дві основні групи: політичні і військові. У міжнародній практиці вони часто позначаються як цивільний і військовий компонент. Військовий компонент охоплює широкий спектр заходів і форм примусу, які застосовуються між конфліктуючими сторонами для збереження або встановлення миру з використанням спеціальних військових формувань і військової техніки.

Після вибору необхідної стратегії врегулювання, формується конкретний план для її практичної реалізації, в якому вказуються конкретні заходи, залучені сили та терміни їх виконання. План практичних дій також включає перелік засобів, методів та етапів врегулювання конфлікту.

Цивільний компонент, спрямований на підтримку миру, може виявлятися через дипломатичні, економічні, ідеологічні, науково-технічні, гуманітарні та міжнародно-правові засоби. У той же час, військовий компонент полягає у застосуванні насильства для ефективного впливу на конфліктуючі сторони. Використання військових засобів спрямоване на

примус конфліктуючої сторони до досягнення миру шляхом завдання або загрози матеріальних збитків [1, с. 168].

Таким чином, використання військового елемента обмежує матеріальні можливості конфліктуючих сторін для ведення війни, дозволяючи військовому елементу здійснювати найсильніший вплив. Проте використання військових засобів у підтриманні миру пов'язане зі значними матеріальними витратами та людськими жертвами, що не відповідає гуманітарним ідеалам людства. Тому необхідно постійно виправдовувати миротворчу місію військового елемента та отримувати підтримку від визначних міжнародних організацій.

Використання військового та цивільного елементів у підтриманні миру породжує дві протилежні точки зору щодо їхньої ролі. Це вимагає обговорення ролі військового елемента та ролі цивільного елемента в контексті підтримки миру.

Відзначимо, що суперечка про статус Гібралтару зачіпає навіть вищих посадових осіб Іспанії.

Наприклад, у березні 2013 року міністр закордонних справ Іспанії Хосе Мануель Гарсія-Маргалйо сказав, що ніколи не ступить на Гібралтар, доки над ним не майорітиме іспанський прапор. А у 2012 році королева Іспанії Софія скасувала свій візит на святкування Діамантового ювілею королеви Єлизавети II з нагоди Утрехтського договору [5, с. 20].

Існує декілька сценаріїв подальшого розвитку подій: заморожування конфлікту, незалежність Гібралтару і форми спільного (іспано-британського) або часткового суверенітету. Одним із сценаріїв є спільний суверенітет. Він може бути як двостороннім (іспано-британським), так і тристороннім (за участю Гібралтару). Така пропозиція вже була розроблена, ключовими її пунктами повинні були стати спільне управління та контроль над військовими базами обома сторонами суперечки. Але вона була відкинута населенням колонії (референдум 2002 р., у результаті якого 97,98% із тих, хто брав участь у голосуванні,

висловили негативне ставлення до концепції спільного управління), тому такий сценарій малоймовірний, хоч і можливий. Все залежатиме від конкретних умов спільного суверенітету [6, с. 12].

Другий варіант - це існування Гібралтару по схемі Гонконгу - одна держава - дві системи, коли Гонконг має широку автономію і навіть свою власну валюту. При такому варіанті Гібралтар зможе зберегти всі свої фінансові привілеї, але при цьому перебуватиме під суверенітетом Іспанії.

Третім варіантом є змішаний суверенітет, при якому Гібралтар формально переходить під юрисдикцію Іспанії, але зберігає ряд прав для Великобританії, серед яких дія законів Сполученого Королівства на території Скелі, право на збереження своєї культури і можливість використовувати свою воєнну базу [6, с. 8]. Головний міністр Гібралтару Фабіан Пікардо не відкидає можливості надання незалежності цій британській колонії за умови збереження протекторату Британської Корони, що фактично означало б отримання статусу, яким користуються Канада і Австралія.

У разі заперечень з боку Великобританії Гібралтар пригрозив звернутися в міжнародні судові інстанції, щоб визнати невідповідність Утрехтського договору нормам міжнародного права. Так, в документі є ряд положень, які давно не виконуються і вважаються за сучасними мірками дикими. Наприклад, у договорі закріплено право Британії «на торгівлю чорношкірими людьми», а на території Гібралтару заборонено проживати «маврам і євреям».

Проте, виступаючи в жовтні 2013 року у Вашингтоні в Раді міжнародних відносин, Пікардо підкреслив, що в даний час у Гібралтару «немає політичного бажання» змінити нинішню ситуацію з автономним управлінням, встановлену місцевою конституцією 2006 року. За його словами, «нинішня модель працює дуже добре». Скоріш за все, конфлікт між Великобританією і Іспанією так і залишиться в замороженій фазі на довгі роки. Країни вирішуватимуть конкретні практичні питання для полегшення

існування Гібралтару та безпосередньо іспанців, що проживають на кордоні з ним. Форум «Діалог по Гібралтару» має великі перспективи розвитку, а Брюссельський процес швидше за все взагалі не буде відновлений.

В цілому, якщо для Великої Британії Гібралтар залишається стратегічно важливим, оскільки він надає їй доступ до протоки та Середземного моря, який вона може втратити із зміною ситуації, то для Іспанії жодного значення скеля не має. Що є дійсно важливим для Іспанії, це те, що Гібралтар знаходиться в руках іншої держави. Для іспанців повернення Гібралтару це не вигреш чи програш, це питання гідності. Зазначимо, що Іспанії слід не забувати про наявність двох анклавів – Сеути та Мелільї під її юрисдикцією. У разі зміни юридичного статусу англійської колонії, ці анклави можуть скористатись ситуацією для відокремлення від Іспанії. На території самого Піренейського півострова також знаходять ряд широких автономій, що претендують на незалежність – Каталонія, Країна Басків. Таким чином, Гібралтар залишається лише одним із острівків нестабільності в Європі.

3.2. Шляхи вирішення конфліктів навколо заморських територій Великобританії

Незважаючи на те, що міжнародні конфлікти відбуваються зі значною частотою, їх можна розглядати як епізодичні явища для окремої держави і її відносин у міжнародному співтоваристві. Однак, постійним станом міжнародних відносин є мирне співіснування та співпраця між державами світу. Мирне співіснування та міжнародна співпраця тісно пов'язані між собою, оскільки перше є необхідною передумовою для другого. Фактично, неможливо говорити про будь-яку міжнародну співпрацю, якщо сторони вдаються до сили або загрожують нею одна одній.

Традиційно мирне співіснування можна охарактеризувати як стан відносин між державами, при якому вони уникають застосування воєнної

сили. Варто зазначити, що таке мирне співіснування можливе у двох випадках:

Коли між сторонами немає принципових суперечностей, оскільки їхні інтереси не взаємовиключні. У такому разі відсутність сили впливає з загального стану відносин і є їх природним наслідком.

Коли між сторонами існують серйозні суперечності, але з певних причин вони відмовляються від застосування воєнної сили. Це не впливає зі стану відносин між ними, а є наслідком бажання урядів держав уникнути загострення стосунків та потенційного протистояння.

Таким чином, в першому випадку сторонам не потрібно вдаватися до сили, і такий стан відносин між ними є тривалим і стабільним. У другому випадку мирне співіснування є вимушеним і може бути порушеним досить швидко, залежно від того, наскільки загострюються їхні відносини.

Очевидно, мирне співіснування ґрунтується на додержанні сторонами основних принципів міжнародного права, які також можна визначити як принципи мирного співіснування. Зміст цих принципів викладений у Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співпраці відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй, що була прийнята Генеральною Асамблеєю у 1970 році, а також в Заключному акті Наради з безпеки і співробітництва в Європі у 1975 р., разом з їхніми інтерпретаціями, запропонованими в окремих рішеннях Міжнародного Суду Організації Об'єднаних Націй.

Прийняті міжнародно-правові документи визнають наступні загально визнані принципи у відносинах між державами:

Принцип суверенної рівності держав передбачає визнання політичної незалежності урядів і їх виняткової юрисдикції на території своєї країни, а також рівних прав всіх держав світу. Цей принцип відображає принцип "рівний над рівним не має влади" (*par in parem non habet potestatem*) в міжнародних відносинах. Згідно з цим принципом, будь-яка держава зобов'язана поважати суверенітет і національну владу будь-якої іншої

держави, вважати її рівною собі і утримуватися від нав'язування своїх рішень, дій або бездіяльності.

Принцип не застосування сили передбачає свідому відмову суверенної влади держави від використання будь-яких силових дій проти іншої держави, які можуть загрожувати її суверенітету, територіальній цілісності та життю її громадян. У міжнародному праві термін "сила" переважно трактується як збройна агресія, яка вважається неприпустимою, за винятком випадків законної самооборони у разі агресії та на підставі відповідної резолюції Ради Безпеки ООН.

Використання економічних, політичних та інших засобів тиску розглядається як форма реторсій, які не мають чіткого визначення та механізму застосування. За міжнародним правом, погрози застосування збройної сили також розглядаються як репресалії. Проте варто зауважити, що в таких випадках погрози мають прихований характер у дипломатичних документах, і їх важко безпосередньо трактувати. Згідно з принципом незастосування сили, держави не мають права на передбачувальну самооборону, тобто на запобігання потенційному агресору шляхом попереднього розгортання збройних сил та їх застосування проти нього.

У випадку реальної загрози збройного нападу, держава, яка потенційно може стати жертвою агресії, повинна звернутись до Ради Безпеки ООН та вживати превентивних заходів лише з її згоди. Дотримання державами принципу незастосування сили є ключовою умовою для встановлення та підтримки добросусідських або, принаймні, нейтральних відносин і, отже, мирного співіснування. Водночас, історія міжнародних відносин чітко демонструє випадки систематичного порушення цього принципу, що загалом дозволяє вважати, що його дотримання залежить від політичних відносин між державами світу.

Принцип мирного врегулювання конфліктів пов'язаний з усвідомленим вибором політичної еліти держави використовувати коопераційну стратегію зовнішньої політики. Цей принцип передбачає, що конфлікти між будь-

якими державами світу вирішуються без використання збройної сили. Принцип невтручання у внутрішні справи держав є одним з фундаментальних принципів мирного співіснування, оскільки його дотримання гарантує самостійний вибір суспільством будь-якої країни щодо своєї соціально-політичної системи, що суттєво зменшує ризик конфлікту.

Цей принцип традиційно ґрунтується на виключному праві національних держав зберігати свою юрисдикцію на власній території, причому внутрішні компетенції їх урядів не підлягають втручанням з боку інших держав або міжнародних організацій. Згідно з міжнародним правом, право на втручання надається лише Раді Безпеки ООН у випадках загрози миру, порушення миру або актів агресії (розділ VII, стаття 42). Втручання також можливе, якщо це здійснюється за запитом легітимного уряду держави у випадку спроби усунути його силою.

Практика фактичних взаємовідносин між державами чітко свідчить про систематичне зловживання можливістю втручання потужними державами. Втручання СРСР у Чехословаччині та Афганістані, а також США у В'єтнамі сталися за запитом маріонеткових або повністю політично залежних урядів. Принцип територіальної цілісності держав полягає у свідомій відмові держав використовувати силу для включення частини або всієї території іншої держави в межі своїх кордонів. Цей принцип сформульовано у пакті Ліги Націй (стаття 10) та закріплено у Статуті ООН (розділ I, стаття 2, § 4), а важливість його дотримання традиційно пояснювалась тим, що порушення територіальної цілісності держав завжди призводило до війни між ними.

У рамках діяльності Ліги Націй та ООН було здійснено численні спроби розробити міжнародно-правовий механізм передачі територій одних держав іншим. Передача території держави під юрисдикцію іншої держави можлива лише шляхом цесії, яка може відбутися за підставою міжнародної угоди, рішення міжнародних організацій (арбітражу чи плебісциту), акта купівлі-продажу або обміну територіями, але в будь-якому випадку — за

добровільною згодою обох держав. З метою реалізації цього процесу здійснюються два важливі кроки:

Відмова попереднього власника території від суверенітету над нею. Принцип непорушності кордонів є послідовним розширенням принципу територіальної цілісності держав, оскільки він полягає у повазі урядів держав до існуючих кордонів між ними. Традиційне розуміння цього принципу, яке було викладене у Декларації про принципи міжнародного права 1970 р., було аналогічним принципу територіальної цілісності держав. Воно включало заборону на зміни державних кордонів за допомогою зброї, яка була закріплена у Статуті ООН. Однак, інтерпретація цього принципу Народою з безпеки і співробітництва в Європі була більш жорсткою. Держави-учасниці НБСЄ домовилися про те, що кордони, встановлені в Європі після Другої світової війни, не підлягають перегляду. Принцип поваги до прав людини, серед інших, є відносно новим і був остаточно визначений у Заключному акті НБСЄ (1975 рік).

У період після завершення Другої світової війни проблема прав людини стала предметом довгих переговорів, що відображено в численних міжнародно-правових документах. Одним із найважливіших досягнень було прийняття Загальної декларації прав людини Генеральною Асамблеєю ООН у 1948 р. У цій декларації було визнано основні права людини, такі як право на свободу і особисту недоторканість (статті 3, 4), правосуб'єктність (стаття 6), рівність перед законом та презумпцію невинності (статті 7, 8, 9, 10), свободу пересування (стаття 13), право на притулок у разі переслідування на батьківщині (стаття 14), свободу висловлювання, голосу, думки і совісті (стаття 19) та інші. Крім того, були прийняті два пакти: Пакт про громадянські та політичні права і Пакт про економічні, соціальні та культурні права людини у 1966 р.

Для правового регулювання різних аспектів, пов'язаних з правами людини, ООН уклала низку конвенцій. Серед них варто згадати конвенцію про запобігання злочинам геноциду та покарання за них (1948), конвенцію

про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (1966), конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979) та конвенцію про права дитини (1989). Принцип рівноправності і самовизначення народів полягає у запобіганні будь-якій формі дискримінації на національній основі і визнанні рівного права народів на вільний розвиток та вибір своєї майбутньої долі. Це означає, що кожен народ має неприкосновенне право самостійно визначати свою долю, зокрема, створювати свою незалежну державу.

Цей принцип, який розглядається як важлива умова для розвитку добросусідських відносин між народами та зміцнення миру, відображений у Статуті ООН (стаття 1, § 2). У Заключному акті НБСЄ принцип рівноправності й самовизначення народів більш чітко визначений. Відповідно до цього акта, кожен народ має право повністю самостійно визначати свій внутрішній і зовнішній статус і вільно розвиватись з політичного, економічного, соціального та культурного поглядів.

Принцип добросовісного виконання зобов'язань згідно з міжнародним правом базується на звичаєвій нормі "pacta sunt servanda" (договорів треба дотримуватись), яка від давніх часів є загальноприйнятою відносно державних стосунків. Укладання договору між державами завжди передбачає, що обов'язки, зазначені в ньому, є зобов'язаннями для обох сторін. Одна сторона може розраховувати на те, що інша сторона волітиме виконувати свої зобов'язання, які добровільно прийняла і закріпила у договорі. Ця норма є загальноприйнятим правилом для нормальних міжнародних відносин, оскільки без її дотримання договірний режим взаємовідносин не міг би існувати. Проте, історія міжнародних відносин свідчить про те, що дотримання цього принципу повністю залежить від мотивів, що рухають державами під час переговорного процесу.

Зазвичай для досягнення цієї мети уряди використовують механізм денонсації, який узаконюється двома обставинами: 1) зміною у відносинах між державами та невідповідністю положень договору новим реаліям; 2) серйозними порушеннями положень договору, здійсненими протилежною

стороною. Форми міжнародної співпраці мають велике значення. Форми міжнародної співпраці, так само як загалом міжнародні відносини, напряду залежать від кількості учасників. Чим більше сторін бере участь у співпраці, тим складніші механізми, тобто методи і інституції, забезпечують її реалізацію.

Двостороння співпраця реалізується через співпрацю між Міністерствами закордонних справ, спільними торговими палатами та широко поширеними товариствами дружби, які сприяють розвитку співпраці на рівні громадськості. На нижчому рівні співпрацю здійснюють підприємства, державні та приватні організації, інституції тощо. Багатостороння співпраця, у свою чергу, є більш складною, оскільки вимагає координації та узгодження дій між трьома або більше сторонами. Для досягнення цієї мети були створені спеціальні інституції, секретаріати, координаційні групи, комісії та інші механізми. Їх функції охоплюють питання технічного забезпечення діяльності багатосторонніх міжнародних організацій.

До цих організацій відносяться такі міжнародні організації, як Співдружність Незалежних Держав (СНД), Асоціація країн Південно-Східної Азії (АСЕАН), Ліга Арабських Держав, Організація Американських Держав (ОАД) та інші. Загальною рисою всіх перерахованих міжнародних організацій є те, що кожна держава, в узгодженні своєї зовнішньої політики або економічної діяльності з іншими членами організації, залишається повністю самостійною на міжнародній арені. У процесі багатосторонньої співпраці держави лише координують свою діяльність у політичній, економічній, культурній, інформаційній сферах та інших.

Також вони утворюють специфічні відносини, які базуються на спільних інтересах держав, незалежно від політичного стану між ними. Ми можемо виділити наступні типи таких відносин:

Гуманітарна співпраця, що є особливим типом відносин, у які вступають учасники міжнародних відносин з метою надання допомоги

відсталим країнам, а також у випадках надзвичайних ситуацій, катастроф, епідемій та інших негативних явищ.

Міжнародна співпраця у боротьбі зі злочинністю, яка виявляється у взаємному обміні інформацією щодо злочинних угруповань, їхньої діяльності, а також у спільних діях правоохоронних органів зацікавлених країн.

Крім того, одним з проявів такої співпраці є екстрадиція осіб, щодо яких проводиться слідство в інших країнах. Колективна співпраця характеризується ще більш високим рівнем інтеграції. Для забезпечення цього створюються спеціальні наддержавні інституції, яким країни-члени делегують повноваження щодо прийняття обов'язкових рішень для всіх членів інтеграційного угруповання у визначених ними сферах компетенції. Інтеграція учасників міжнародних відносин на колективній основі передбачає на першому етапі тісну координацію їхніх дій у сферах, де співпраця є принциповою, а на другому етапі — злиття в єдиний національний, політичний, економічний, військовий, правовий простір. Управління цим простором передається наднаціональним інституціям, залишаючи внутрішні (національні) органи влади з оперативним управлінням.

З початком дії Маастрихтських угод 1 жовтня 1993 року, Європейський Союз розпочав другий етап інтеграції, який передбачав створення єдиного економічного та політичного простору. Цей простір охоплював Бельгію, Велику Британію, Голландію, Грецію, Данію, Ірландію, Іспанію, Італію, Люксембург, Португалію та Францію. Ураховуючи, що ФРН, Франція, Бельгія, Голландія, Люксембург, Греція, Іспанія, Італія та Португалія уклали Шенгенську угоду про спільний громадянський простір, до якої ймовірно приєднаються всі інші країни-члени Європейського Союзу, і з огляду на роботу над створенням конституції Європи, можна згодитися з твердженням, що "процес інтеграції рухається в напрямку розвитку функціональної моделі,

яка виходить за межі простого співробітництва та створює умови для можливої федерації".

Прикладом військового колективного співробітництва, що реалізується через створення єдиного воєнно-стратегічного простору в рамках Північної Атлантики, починаючи з кінця 40-х років XX століття, є НАТО. Колективна співпраця в цій організації забезпечується через діяльність різних інституцій, таких як Північноатлантична Рада, Комітет планування оборони, Група ядерного планування, Командування НАТО в Північній Атлантиці та Європі, а також Секретаріат, очолюваний Генеральним секретарем, який відповідає за стратегічне планування, інформаційне та інфраструктурне забезпечення, матеріально-технічне постачання (включаючи стандартизацію озброєнь), безпеку (контррозвідку), цивільну оборону тощо. З початку 60-х років XX століття в Європі формується специфічна форма міжнародної співпраці, відома як Єврорегіони.

Єврорегіоном називається простір, який є обмежений географічно і охоплює прикордонні території двох або більше держав, де місцеві органи влади прагнуть до співпраці та координації у різних сферах, що відображають їхні спільні інтереси. Починаючи з другої половини XX ст., в теорії міжнародних відносин виник і утвердився системний підхід, що полягає в розумінні явищ та процесів у міжнародних відносинах як взаємопов'язаної системи складових елементів (учасників міжнародних відносин). Учасники міжнародних відносин, їхньої інтеграції та структури, в якій вони функціонують, є предметом дослідження сучасної теорії.

Міжнародну систему переважно розглядають як структуровану і цілісну сукупність учасників міжнародних відносин, які підтримують постійні взаємовідносини. В будь-якій системі існує ієрархія, оскільки без неї множина елементів стає безладною. Ієрархію розуміють як розташування частин або елементів у певному порядку, від вищого до нижчого рівня. Суттєвою ознакою ієрархії є субординація, тобто підпорядкування нижчих елементів системи вищим. У міжнародній системі ієрархія виявляється в

тому, що кожен учасник міжнародних відносин, залежно від системних параметрів, що його визначають, займає певне положення.

Міжнародна система постійно змінюється і не залишається незмінною структурою, що відображається у зміні конфігурації сил, сфер впливу та інших аспектів. Прогресуючи, міжнародна система послідовно переходить з одного стану в інший, тобто на кожному конкретному етапі вона характеризується різними взаємовідносинами між державами, визначеними або невизначеними орієнтаціями та сферами впливу. Серед різних станів, які властиві міжнародній системі, можна виділити статичний, трансформаційний та турбулентний.

Міжнародні конфлікти, співпраця та мирне співіснування між державами світу впливають з актуального стану міжнародної системи, оскільки структурні обмеження, що впливають з ієрархії системи, є більш стійкими, ніж рівень могутності держав. Невідповідність статусу держави у системі її потенційним можливостям є найбільш ймовірним поясненням для її конфліктної поведінки. Від самого початку теорії міжнародних відносин проблема конфлікту та міжнародної безпеки, включаючи війни і мир, є основною темою досліджень. Хоча загальною уявою є те, що міжнародний конфлікт завжди виникає при зіткненні сторін, що є учасниками міжнародних відносин, зміст розбіжностей переважно стосується розмежування понять конфлікту та конфронтації.

Питання полягає у визначенні того, що саме вважати конфліктом — чи це протистояння сторін з подальшими наслідками, чи безпосереднє зіткнення між ними. Мирне співіснування та міжнародна співпраця є тісно пов'язаними, оскільки перше є необхідною умовою для другого. Умови взаємного застосування сили або загрози нею перешкоджають реалізації міжнародного співробітництва. Конфлікт та співпраця є основними проявами стану міжнародних відносин і логічно впливають зі структурних особливостей поточної міжнародної системи.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного вище дослідження, у відповідності до поставлених завдань, вважаємо найбільш важливими наступні висновки:

1. Термін «британська заморська територія» був введений Актом про британські заморські території 2002 року, замінивши термін «британська залежна територія». До 1 січня 1983 року ці території були офіційно відомі як британські коронні колонії. Самі британські заморські території та територія Корони відрізняються від територій Співдружності, групи з 15 незалежних країн (включаючи Сполучене Королівство), кожна з яких є правлячим монархом, і Співдружності Націй, добровільне об'єднання 56 країн.

2. У 2002 році британський парламент прийняв Закон про британські заморські території. Це перекласифікувало залежні території Сполученого Королівства як заморські та, за винятком тих людей, які були пов'язані виключно з Суверенними Базами на Кіпрі, відновило повне британське громадянство для їхніх мешканців. Під час членства Сполученого Королівства в Європейському Союзі (ЄС) основна частина законодавства ЄС не застосовувалася, хоча певні частини законодавства ЄС застосовувалися до заморських територій як частини Асоціації заморських країн і територій ЄС (Асоціація ОСТ), вони зазвичай не підлягали виконанню в місцевих судах. Асоціація ОСТ також надала заморським територіям структурне фінансування для проектів регенерації.

3. Протягом понад 300 років проблема Гібралтару залишається невирішеною і часто стає причиною суперечок між Іспанією та Великою Британією навіть у сучасний час. Протягом другої половини ХХ ст. територія Гібралтару була джерелом численних конфліктів, зокрема з інтенсивною активністю з боку Іспанії, яка постійно намагалася привернути увагу інших країн до цього питання. Після смерті диктатора Франко відбулось помітне полегшення ситуації, і європейська інтеграція в значній мірі сприяла налагодженню діалогу між Лондоном і Мадридом. Останнє десятиліття

Європейський союз зі значними зусиллями намагається стабілізувати суперечки, пов'язані з Гібралтаром.

Розглядаючи останні події та звіти Європейської комісії, можна вважати ймовірним, що контроль над Гібралтаром може бути переданий Європейському союзу. Крім того, можливий варіант "гонконгівського" сценарію, коли Велика Британія надасть Гібралтару повну незалежність або передасть його під формальний контроль Іспанії.

4. Відносини між Великою Британією та Аргентиною щодо питання Фолклендських островів залишалися ворожими після 1982 року, а дипломатичні відносини були відновлені в 1989 році. Незважаючи на те, що Генеральна Асамблея ООН прийняла резолюцію, яка закликала Великобританію та Аргентину повернутися до переговорів щодо майбутнього островів, Великобританія виключила будь-які подальші переговори щодо суверенітету островів. Велика Британія також зберегла контроль над експортом зброї до Аргентини, хоча він був послаблений у 1998 році.

Відносини між Великобританією та Аргентиною ще більше покращилися в 1990-х роках. У 1998 році Карлос Менем, президент Аргентини, відвідав Лондон, де підтвердив претензії своєї країни на острови, хоча він заявив, що Аргентина використовуватиме лише мирні засоби для їх повернення. У 2001 році Тоні Блер, прем'єр-міністр Сполученого Королівства, відвідав Аргентину і висловив надію, що Великобританія та Аргентина зможуть вирішити свої розбіжності, які призвели до війни 1982 року. Однак жодних переговорів про суверенітет під час візиту не відбулося, і президент Аргентини Нестор Кіршнер заявив, що вважає отримання суверенітету над островами «головним пріоритетом» свого уряду.

5. Дискусії щодо анексії архіпелагу Чагос продовжилися під час серії зустрічей між деякими політичними лідерами Маврикія, включаючи сера Сівусагура Рамгулама, та держсекретарем у справах колоній Ентоні Грінвудом, які збіглися з конституційною конвенцією у вересні 1965 року в

Лондоні. Під час трьох зустрічей лідери Маврикія чинили тиск на Сполучене Королівство щодо запропонованої компенсації Маврикійській угоді за відокремлення архіпелагу, участі Сполучених Штатів у створенні оборонного об'єкта та необхідності продовження Маврикію. Субсидія (наприклад, через вищу квоту на імпорт маврикійського цукру до Сполучених Штатів), а не пряма компенсація, запропонована Сполученим Королівством.

6. Міжнародні конфлікти, співпраця та мирне співіснування між державами світу виникають внаслідок актуального стану міжнародної системи, оскільки структурні обмеження та ієрархія системи є більш стійкими, ніж рівень потенційних можливостей держав. Невідповідність статусу держави у системі її потенційним можливостям є найбільш ймовірним поясненням її конфліктної поведінки. З самого початку теорії міжнародних відносин, проблема конфлікту та міжнародної безпеки, або, у вужчому розумінні, війни і миру, завжди була центральним пунктом досліджень. Хоча загальною уявою є, що міжнародні конфлікти завжди виникають при зіткненні сторін, які є учасниками міжнародних відносин, суть розбіжностей переважно полягає у проблемі розмежування понять конфлікту та конфронтації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Глобальна та національна безпека : підручник [Електронний ресурс] / авт. кол. : В. І. Абрамов, Г. П. Ситник, В. Ф. Смолянчук та ін. ; за ред. Г. П. Ситник. – Київ : НАДУ, 2016. – 784 с. – Режим доступу : <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2017/11/Navchalniy-pos-ibnik-GPNB.pdf>
2. Зінько С. А. Англо-аргентинський конфлікт 1982 року за Фолклендські (Мальвінські) острови // Британская политика и мир: контуры исторического взаимодействия. Сборник научных статей (к 60-летию профессора Олега Борисовича Демина). – Одесса, 2012. – С. 125–133.
3. Зозуля Є. В. Історія вчень про державу і право : навч. посіб. / Є. В. Зозуля, О. С. Туренко, І. В. Іванов. – Херсон : Олді-плюс, 2018. – 308 с.
4. Кузь О. М. "Європа регіонів" як ідентичний проект / О. М. Кузь // Політико-правова ментальність українського соціуму в умовах європейської інтеграції : монографія / [О. О. Безрук, В. С. Бліхар, Л. М. Герасіна та ін.] ; за ред. М. П. Требіна. – Харків : Право, 2019. – С. 149–165.
5. Літвін Л. А. Теоретичні засади дослідження національних інтересів / Вісник Донецького нац. ун-ту ім. В. Стуса. Серія "Політичні науки". – 2017. – № 3. – С. 20–24.
6. Лук'янов О.П. Проблема Гібралтару в зовнішній політиці Іспанії, 1963 – 1985 рр. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.02 / О.П. Лук'янов. – Луганськ, 2013. – 20 с.
7. Міжнародні відносини та світова політика [Електронний ресурс] : навчальний посібник / О. М. Кузь, Д. С. Коротков, Д. Ю. Михайличенко, О. В. Бровко ; за заг. ред. д-ра філос. наук, професора О. М. Кузя. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. – 201 с.
8. Павлишена Ю.В. Джерела про характер, особливості та типологію внутрішньополітичної діяльності іспанського франкістського режиму (1939 – 1975 рр.) / Ю.В. Павлишена // Наукові записки Вінницького державного

педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія. – Вінниця : ВДПУ, 2015. – Вип. ІХ. – С. 385-389..

9. Фесенко М. В. Світ-система і її суб'єкти в глобальних політичних трансформаціях [Електронний ресурс] / М. В. Фесенко // Міжнародні відносини. Серія "Політичні науки". – 2017. – № 15. – Режим доступу : http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3123.

10. Baylis J. The Globalization of World Politics : An Introduction to International Relations / J. Baylis. – 7-th ed. – Oxford, United Kingdom ; New York : Oxford University Press, 2017. – 610 p.

11. Ben Fogle, The Teatime Islands: Adventures in Britain's Faraway Outposts (London: Michael Joseph, 2003)

12. Bonham C. Richardson (16 January 1992). The Caribbean in the Wider World, 1492–1992. Cambridge University Press. ISBN 9780521359771. Retrieved 8 December 2010.

13. Charles Cawley. Colonies in Conflict: The History of the British Overseas Territories (2015) 444pp

14. George Drower, Britain's Dependent Territories (Dartmouth, 1992)

15. George Drower, Overseas Territories Handbook (London: TSO, 1998)

16. Ian Hendry and Susan Dickson, "British Overseas Territories Law" (London: Hart Publishing, 2011)

17. The Harare Commonwealth Declaration, 1991 [Електроннийресурс]: ОфіційнийсайтСпівдружності. – Режимдоступу: <http://thecommonwealth.org/sites/default/files/historyitems/documents/Harare%20Commonwealth%20Declaration%201991.pdf>

18. Harry Ritchie, The Last Pink Bits: Travels Through the Remnants of the British Empire (London: Hodder & Stoughton, 1997)

19. Singapore Declaration of Commonwealth Principles, 1971 [Електроннийресурс]: ОфіційнийсайтСпівдружності. – Режимдоступудодокументу:

<http://thecommonwealth.org/sites/default/files/history-items/documents/Singapore%20Declaration.pdf>.

20. Murphy P. *Monarchy and the End of Empire* / Philip Murphy . – Oxford: Oxford University Press, 2013. – 256 p. – ISBN 978-0- 19-921423-5.

21. West K. *Britain, the Commonwealth and the global economy* / Katharine West / Round Table. – Vol. 332. – Issue 1. – Oct. 1994. – P. 11-28.

22. The role and future of the commonwealth [Електроннийресурс]: ОфіційнийсайтурядуВеликоїБританії. – Режимдоступудодокументу: <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm201012/cmselect/cmfaaff/writev/commonwealth/com23.htm>.

23. Howell D. *Support for democratic principles* [Електроннийресурс] / David Howell // *Global: the international briefing*. – Режимдоступудостатті: <http://www.global-briefing.org/2012/01/the-message-to-all-governments-is-let-there-be-stronger-support-forupholding-democratic-principles/>.

24. HC Deb 27 June 1996 vol 280 cc479-519 [Електроннийресурс] / hansard: millbank systems. – Режимдоступудостатті: <http://hansard.millbanksystems.com/commons/1996/jun/27/the-commonwealth>.

25. *New Labour because Britain deserves better* / [Електроннийресурс]: Labour manifesto of 1997. – Режимдоступудодокументу: <http://www.politicsresources.net/area/uk/man/lab97.htm>

26. Murphy P. *Britain and the Commonwealth: Confronting the Past—Imagining the Future* // Philip Murphy. – *The Round Table*, 100: 414. – 2011. – P. 267 – 283.

27. White Paper 2006. *Active Diplomacy for a Changing World. The UK's International Priorities* [Електроннийресурс]: ОфіційнийсайтурядуВеликоїБританії. – Режимдоступудодокументу: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/272260/6762.pdf

28. Veon J. The power of the British Commonwealth over the world [Електронний ресурс] / Joan Veon // rene.com. – Режим доступу до статті: <http://www.rene.com/general62/britt.htm>

29. Edinburgh Commonwealth Economic Declaration [Електронний ресурс]: Офіційний сайт уряду Австралії. – Режим доступу до документу: <http://foreignminister.gov.au/speeches/1997/chogm27november97.html>.

30. G8 Summit 2005 [Електронний ресурс]: Global Issues: Social, Political, Economic and Environmental Issues That Affect Us All. – Режим доступу до документу: <http://www.globalissues.org/article/541/g8-summit-2005>.

31. Armstrong D. From International Community to International organization / David Armstrong // Commonwealth and Comparative Politics. – Vol. 39. – № 3. – Nov. 2001. – P. 42.

32. Williams P.D. Blair's Britain and the Commonwealth / P.D. Williams // The Round Table. – Vol. – 94. – № 380. – July 2005. – P. 381-391.

33. Ford K., Katwala S. Reinventing the Commonwealth [Електронний ресурс]: Центр зовнішньої політики Великої Британії / Kate Ford, Sunder Katwala // November 1999. – Режим доступу до документу: <http://fpc.org.uk/publications/reinvencommonwealth>.

34. What's the Commonwealth for? [Електронний ресурс]: 08.12.2003 / The Economist. – Режим доступу до статті: <http://www.economist.com/node/2280361>.

35. UK – Commonwealth trade statistics 2012 [Електронний ресурс]: Офіційний сайт уряду Великої Британії. – Режим доступу до документу: <http://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/SN06497#fullreport>.

36. Commonwealth Manual on Counter-Terrorism: Practice and Procedures 2001 [Електронний ресурс]: United Nations Office on Drugs and Crime . –

Режим доступу до документу:

https://www.unodc.org/tldb/pdf/CT_manual_commonwealth.pdf.

37. India and the UK: A stronger, wider, deeper partnership [Електронний ресурс]: 11.02.2013 / Офіційний сайт уряду Великої Британії. – Режим доступу до документу: <https://www.gov.uk/government/world-location-news/india-and-the-uk-a-strongerwider-deeper-partnership>.

38. Bangladesh-UK Defence Partnership [Електронний ресурс] / Офіційний сайт місії Бангладешу в Великій Британії. –

Режим доступу до документу:

<http://www.bhclondon.org.uk/DefencePartnership.html>.

39. UK warship joins Pakistan naval exercise [Електронний ресурс]: 15.03.2013 / Офіційний сайт уряду Великої Британії. – Режим доступу до документу: <https://www.gov.uk/government/news/uk-warship-joins-pakistan-naval-exercise>.

40. UK and Pakistan navies in mid-ocean rendezvous [Електронний ресурс]: 4.02.2011 / Офіційний сайт уряду Великої Британії. – Режим доступу до документу: <https://www.gov.uk/government/news/uk-and-pakistan-navies-in-mid-oceanrendezvous>.

41. Preserving security and defence relations with Brunei [Електронний ресурс]: 22.03.2013 / Офіційний сайт уряду Великої Британії. – Режим доступу: <https://www.gov.uk/government/priority/preserving-security-and-defence-relations-with-brunei>.

42. Terrero J. Historia de Espana. De la Prehistoria a la Actualidad / J. Terrero, J. Regia. – Barcelona : Editorial Optima, S.L., 2002. – 464 p.

43. Treaty of Utrecht (1713) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.1911encyclopedia.org/Treaty_of_Utrecht 7. Madariaga S. Spain: a Modern History / Madariaga S. – London : Macmillan, 1978.

44. The Gibraltar constitution [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.gibraltar.gov.gi/images/stories/PDF/constitution/New_Gibraltar_Constitution.pdf

45. TheDefenceTrainingEstate [Електронний ресурс]: 12.12.2012 / Офіційний сайт уряду Великої Британії. – Режим доступу до документу: <https://www.gov.uk/defence-infrastructure-organisation-and-the-defence-training-estate>.

46. StabilisationpersonnelhoneskillsinBotswana [Електронний ресурс]: 04.01.2012 / Офіційний сайт уряду Великої Британії. – Режим доступу до документу: <https://www.gov.uk/government/news/stabilisation-personnel-hone-skills-in-botswana--2>.

47. RoyalMarinesonexerciseinGhana [Електронний ресурс]: 10.10.2013 / Офіційний сайт уряду Великої Британії. – Режим доступу до документу: <https://www.gov.uk/government/news/royal-marines-on-exercise-in-ghana>.